

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 2, p. 1131-1167, February 2013

59 NOLU TAHRİR DEFTERİNE GÖRE BİGA SANCAĞI'NDA YERLEŞİM VE NÜFUS

*DEMOGRAPHICAL FEATURES OF BIGA PROVINCE ACCORDING TO
CENSUS BOOK NO 59*

Yrd. Doç. Dr. Recep DÜNDAR

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı

Abstract

Biga peninsula is region in the northwest of Turkey surrounded with Sea of Marmara in the north, Aegean Sea in the west and Gulf of Edremit in the south. As the region is situated at the passing route from Anatolia to Europea through Dardanelles, it experienced important events in the history. Sanjak of Biga which was founded in this region was under the control of Anatolia principality in the first several eras and was the passing and rally place for Ottoman troops moving to Rumelia and Western Anatolia thanks to its geographical and strategical position

In this study, detailed Census Book dated February 5th 1516 that belonged to Sultan Selim period is analysed with relation to demographical features of Biga Province. According to the book, the Biga province is consisted of central Biga, Balya and Avlonya, Çan, Ezine-Bazarı, Lapseki and Çatal-Bergos towns. The Province includes 372 villages, 44 of which are deserted and 15 ruined, and 100 smaller settlement units. Biga is constituted of 5519 sections 1077 of which in the center, 1168 in Balya and Avlonya, 432 in Çan, 1057 in Ezine-Bazancı, 1251 in Lapseki and Çatal Bergos, 1251 in Muaflar and approximately a population of 27595 live in Biga.

According to the Book, there were not any non-Muslim districts the core and peripheries of Biga. However, some non-Muslim communities and settlements existed in the rural outskirts. The overall non-Muslim population of the Province is considered to be around %1.5-2.

Some Turkish nomadic communities were also detected living in the central regions and rural outskirts that had diverse occupations ranging from animal husbandry to limited farming. Excluding the trust records, these communities were recorded as 103 households in central Biga, 32 households in rural areas, 39 households in Balya, 32 households in Avlonya, 76 households in Ezine Bazarı.

Key Words: Biga, Balya, Avlonya, Çan, Ezine-Bazarı, Lâpseki, Çatal-Bergos

Öz

Biga yarımadası, Türkiye'nin kuzey batısında, kuzeyinde Marmara denizi, batısında Ege denizi ve güneyinde Edremit körfezi ile çevrili bir bölgedir. Anadolu'dan Çanakkale Boğazı yoluyla Avrupa yakasına geçiş güzergâhı üzerinde bulunan Biga bölgesi bu özelliği sebebiyle tarihte önemli olaylara sahne olmuştur. Bu bölgede oluşturulan Biga sancağı, ilk dönemlerde Anadolu Eyaletine bağlı olup, bulunduğu coğrafi konum ve stratejik mevki sebebiyle Rumeli'ye ve Batı Anadolu'ya hareket eden Osmanlı kuvvetlerinin toplanma ve geçiş yeri olmuştur.

Bu çalışmada; Sultan Selim dönemine ait 5 Şubat 1516 tarihli Mufassal Tahrir Defteri, Biga Sancağı'nda yerleşim ve nüfus açısından incelenmiştir. Adıgeçen deftere göre Biga Sancağı, merkez Biga, Balya ve Avlonya, Çan, Ezine-Bazarı, Lâpseki ve Çatal-Bergos kazalarından oluşmuştur. Sancak genelinde 372 köy ve 100 mezra olup köylerden 44'ü boş, 15'i de harap durumdadır. Biga merkez 1077 hane, Bâlyâ ve Avlonya 1168 hane, Çan 432 hane, Ezine-Bazarı 1057 hane, Lâpseki ve Çatal Bergos 1251 hane, muafklar 534 hane olmak üzere toplam 5519 hane olup tahmini olarak 27595 kişilik nüfus yaşamaktadır.

İncelenen deftere göre Biga ve nahiye merkezlerinde gayrimüslim mahalleleri yoktur. Kırsal kesimde ise değişik işlerle uğraşan gayrimüslim yerleşim yerleri ve cemaatler vardır. Sancak genelinde yaşayan gayrimüslimlerin genel sancak nüfusuna oranları % 1.5-2 civarındadır.

Genellikle şehir merkezi veya kırsal kesimde yerleşim yerlerinin yakınlarına yerleşmiş, hayvancılıktan sınırlı tarıma kadar çeşitli işlerle uğraşan Yörük cemaatleri tespit edilmiştir. Bu cemaatler vakıf kayıtları hariç, Biga merkezde 103 hane, Biga kırsalında 32 hane, Balya'da 39 hane, Avlonya'da 32 hane, Ezine-Bazarı'nda 76 hane, 42 nefer olarak kaydedilmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Biga, Balya, Avlonya, Çan, Ezine-Bazarı, Lâpseki, Çatal-Bergos

Giriş

Biga yarımadası, Türkiye'nin kuzey batısında, kuzeyinde Marmara denizi, batısında Ege denizi ve güneyinde Edremit körfezi ile çevrili bir bölgedir. Anadolu'dan Çanakkale Boğazı yoluyla Avrupa yakasına geçiş güzergâhı üzerinde bulunan Biga bölgesi bu özelliği sebebiyle tarihte önemli olaylara sahne olmuştur. Bölgenin bir kısmı muhtemelen XIV. yüzyıl başlarında Karesioğulları'nın¹ hâkimiyetine girmiştir. Ancak Karesioğulları, Marmara ve Çanakkale sahillerindeki iyi korunan şehirleri sıkıştırmalarına rağmen bölgeye tamamen hâkim olamamışlardır.

Karesi beyliğinin Osmanlı hâkimiyetine geçişi hakkında kaynaklarda tarih birliği olmamasına rağmen Balıkesir, Manyas, Aydıncık tarafları Orhan Bey döneminde alınarak oğlu Süleyman Paşa'nın sorumluluğuna verilmiştir. 1345'den sonra Bergama, Edremit havalisi ve 1363 'de Murad Hüdavendigâr'ın ilk dönemlerinde Çanakkale ve Edremit Körfezine kadar olan bölgelerin alınmasıyla Karesi topraklarının Osmanlı hâkimiyetine geçiş süreci tamamlanmıştır.² Bu bölgede olan Biga, sınırları Marmara denizine, Çanakkale Boğazı'nın Anadolu kesimine ve Ege denizine kadar uzanan bölgede kurulacak olan sancağa adını vererek sancak merkezi olacaktır.

Biga'nın Osmanlı hâkimiyetine geçişi hakkında kaynaklarda farklı bilgiler dikkati çekmektedir.³ Bazı Osmanlı kaynaklarına göre Biga, Rumeli'ye geçişten sonra geç bir tarihte 1365 yılı yazında fethedilmiştir. I. Murad, gemilerle denizden ve karadan kuşattığı Biga'yı ele geçirdikten sonra kiliseleri mescid haline getirip, şehre Türk nüfus yerleştirmiştir. Ancak bir süre sonra şehir âni bir gece baskınına uğrayıp, yakılıp yıkılarak ve tahrip edilmiştir. Denizden ve karadan kuşatıldığı belirtilen bu yerin Biga olmadığı açıktır. Öte yandan mevki itibariyle içeride kalan Biga alınmadan Rumeli'ye geçiş de pek mümkün görünmemektedir. Şu halde fethedilen yerin deniz kıyısındaki Karabiga olduğu, hatta "kara" sıfatının şehrin harap olması ile yakından ilgili bulunduğu söylenebilir. Ayrıca Enveri'nin kaydına göre Orhan Bey, oğlu Süleyman Paşa Gelibolu'ya geçmeden önce 1353'te Biga ve yöresini almıştır. Bir tarihî Takvim'de de I. Murad'ın 761'de (1359-60) burayı kimliği tam olarak bilinmeyen Melik Nasır'dan aldığı belirtilir. Bu kaynakların verdikleri bilgiler tamamen doğru olmamakla birlikte, Biga'yı Süleyman Paşa'nın fethettiği, daha sonra burayı ele geçirdiği anlaşılan Melik Nâsır'dan I. Murad tarafından alındığı, sahildeki Biga'nın ise 1365'te zapt edildiği, ancak tahribata uğrayınca içeridekinin gelişmeye başladığı ve

¹ Bkz. Zerrin Günel Öden, "Karesioğulları", TDVİA, C. 24, İstanbul 2001, s. 488-489

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1988, s. 101

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, I*, Ankara 1988, s.169

Karabiga'nın ise Biga'nın bir iskelesi haline geldiği söylenebilir.⁴

Biga ilk dönemlerde Anadolu Eyaletine bağlı bir sancak iken,⁵ XVI. yüzyıl ortalarına doğru Kaptanpaşa Eyaletine bağlanacaktır.⁶ Biga, bulunduğu coğrafi konum ve stratejik mevki sebebiyle Rumeli'ye ve Batı Anadolu'ya hareket eden Osmanlı kuvvetlerinin geçiş yerini teşkil etmiştir. Ayrıca donanma seferlerine katılmak ve Avrupa'da girişilecek seferler sırasında Rumeli'ye geçmek için Anadolu Beylerbeyliği kuvvetlerinin toplanma merkezi olmuştur.

A. TT. 59 nolu Defterin Tanıtımı

İncelenen defter, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defterleri tasnifinde T.T. kodlu 0059 sıra numaralı Biga Sancağı tahrir defteridir. 34x12 ebadında ciltli ve ebrusuz olan defter, her sayfada iki sütun olmak üzere 335 sayfadır. Defterin numaralı 3, 257, 260'ıncı sayfaları ile numaralandırılmamış 4-5 (2 sayfa) ve 50-51'inci (2 sayfa) sayfaları boştur. Ayrıca defterin başında bir ve sonunda iki sayfa boş bırakılmıştır.

Defterin bir ve ikinci sayfasında "Kanun-ı Pâdişah-i bi-emr-i Sultânî budur ki; şeklinde başlayan kanunname vardır.⁷ Dördüncü sayfada "İmâmlardan ve mücerredlerden ve ra'iyetden mu'âf olanlardan ve ellicilerden ve Kal'a-i Sultâniye'ye hizmet eden haymânelerden ve derbend bekleyenlerden ve vakıf köprüye hizmet edenlerden ve kadîm doğancılardan ve hâssa yörükânından gayri hâne-i avâriz bunlardır ki zikrolunur" başlığı altında Biga, Balya ve Avlonya, Çan, Ezine-Bazarı, Lâpseki ile Çatal-Bergos kazalarındaki "Hâne-i Avâriz", "Hâne-i vakf-ı selâtîn", "Hâne-i Vakf-ı Sultan Murad", ve "Hâne-i vakf-ı ümerâ" toplamları verilmiştir. Hemen altında ise Biga Sancağı genelindeki sipâhizâde, ma'zûl sipâhi, kadimden berât sahibi olanlar, yörükler, katrâncılar, raiyyet olmuş doğancılar ile berât sahibi olanların toplamı kaydedilmiştir.

Beşinci sayfada, defterin başında yer alan kanunnamenin de mukaddimesi sayılan açıklamada; Sultan Selim Han'ın emriyle Biga Livasının tahririnin, Emin Şemseddin Ağa ve Kâtip Şah Veled bin Sinan tarafından 1 Muharrem 922/5 Şubat 1516 tarihinde tamamlandığı belirtilmiştir.

⁴ Feridun Emecen, "Biga", *TDVİA*, C. 6, İstanbul 1992, s. 136-137

⁵ M. Çetin Varlık, "Anadolu Eyaleti", *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 143-144; Enver Çakar, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-nâmesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimatı" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/1, Elazığ 2002, s.261-282

⁶ Bkz. Mahmut H. Şakiroğlu, "Cezâyir-i Bahr-i Sefid", *TDVİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 500-501

⁷ Biga livâsının başında "Kânunnâme-i Pâdisâh-i Âlem-penâh" başlığıyla verilmiş olup, söz konusu kanunnâme Prof. Dr. Ahmet Akgündüz'ün "Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri" adlı eserinde Konya Koyunoğlu Kütüphanesi "Kavânîn-i Örfiye-i Osmânî no: 69, varak: 1/b-66/b"den alınarak, "II. Bâyezid'in Umumî Osmanlı Kanunnâmesi" bölümünde 42-53. maddeleri arasında verilmiştir. Bkz. 166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri, (937/1530), *Hudâvendigâr, Biga, Karesi, Saruhân, Aydın, Mentese, Teke ve Alâiye Livâları*, (nşr. B.D.A.G.M.), Ankara 1995, s. 8; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri III*, İstanbul 1991, s. 157-163

Defterin, 5-50. sayfaları “nefs-i şehri Biga” başlığı altında 5-10. sayfalarda mahalleler ve şehir merkezinde alınan vergiler, 11-13. sayfalarda cemaatler, 14-50. sayfalarda köyler kaydedilmiştir. Defterin 51-94. sayfaları Balya, 95-110. sayfaları Avlonya, 111-137. sayfaları Çan, 137-194. sayfaları Ezine-Bazarı, 195-208. sayfaları Lâpseki ve 209-257. sayfalarında da Çatal-Bergos nâhiyesine ait kayıtlar vardır. 258-335. sayfalarında ise Biga Sancağı genelindeki “hasa-i pâdişâhî âlempenâh”, “vakf-ı selâtîn”, “vakf-ı Sultan Murad”, ve “vakf-ı ümerâ” kayıtları verilmiştir.

Defterin düzenlenmesinde XVI. yüzyıl Tahrir Defterlerinin klasikleşmiş tarzını görmek mümkündür.⁸ Yukarıda verildiği üzere mufassal defterin başında mukaddime ve sancak kanunnamesi yer almaktadır. Bunları takiben merkez kazadan başlayarak sancağı oluşturan kaza ve nâhiyeler yazılmıştır. Biga Sancağında “nefs-i şehir” başlığı altında mahalleler, bu mahallelerde kayıtlı yetişkin erkeklerin adı ve baba adları, hane-mücerred ayırımına göre kaydedilmiştir. Mahallerin yazımından sonra şehrin geliri ve bunu oluşturan unsurlar yazılmıştır.

Bundan sonra kazadaki köylerin adı, hâsılın ne şekilde tahsis edildiği (karye-i Ahî Köy, tımâr-ı kâtib Selim ve Ali, tâbi’-i Bigâ) belirtildikten sonra köydeki yetişkin erkekler baba adları ve statüleri gösterilerek (Hüseyin bin Hamza, çift) kaydedilmiştir. Daha sonrada köyün toplam geliri, bu geliri oluşturan vergiler verilmiştir. Bu sistem, defterde diğer kaza ve nahiyelerin yazımında da uygulanmıştır.

B. TT. 59 nolu Deftere Göre İdarî Teşkilatlanma ve Yerleşim

İncelenen defterin başında, muafların haricindeki “hâne-i avârız” verilerine göre Biga Sancağı 1516 yılı itibariyle Biga, Balya ve Avlonya, Çan, Ezine Pazarı, Lâpseki ve Çatal-Bergos kazalarından oluşmaktadır. Aynı birimlerin defterin ilgili yerlerindeki kayıtlarda; “nefs-i şehir-i Biga”, “nâhiye-i Balya, tabi’-i Biga”, “nâhiye-i Avlonya, an kaza-i Balya”, “nâhiye-i Çan, der-livâ-i mezkûr”, “nâhiye-i Ezine-Bazarı”, “nâhiye-i Lâpseki” şeklinde kaydedildikleri görülmektedir. Bu verilerden hareketle Biga Sancağının idarî yapılanmasında, Biga’nın sancak merkezi ve merkez kaza, Çan ve Balya’nın buraya bağlı bir nahiye konumunda olduğu anlaşılmaktadır. Balya’nın kaza ve nahiyesinin Avlonya olduğu tespit edilmektedir. Ezine Bazarı hakkında yeterli açıklama olmamasına rağmen, bu nahiyeye ait veriler içerisinde geçen “nâhiye-i İskenderos, tabi’-i Ezine”⁹ ibaresi buranın da kaza olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir. Bu verilerden hareketle defterin başında geçtiği şekli ile Biga,

⁸ Bkz. Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler”, *Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik*, (Derleyenler: Halil İnalçık, Şevket Pamuk), T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2000, s. 4, ss. 16-27

⁹ Bkz. BOA. TT. 59, s. 143

Balya ve Avlonya, Çan, Ezine-Bazarı, Lâpseki ve Çatal-Bergos'un beş kaza merkezi olduğu ve kendi içerisinde idarî teşkilatlanmaya gittiği sonucuna varabiliriz.¹⁰

Emin Şamseddin Ağa ile Kâtip Şah Veled bin Sinan tarafından 1 Muharrem 922/5 Şubat 1516 tarihinde tamamlanan tahrir neticesinde hazırlanan TT. 59 nolu Mufassal Tahrir Defterine göre Biga Sancağına ait yerleşim yerlerinin genel toplamı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo I: Biga Sancağına Ait Yerleşim Yerlerinin Genel Toplamı

Nâhiye	Köyler	Vakıfköyleri	Boş Karye		Mezra	Vakıf Mezralar
			Boş	Harap		
Biga	53	21	9	1	2	6
Balya	67	5	11	5	1	-
Avlonya	27	-	2	2	-	3
Çan	49	3	10	2	1	10
Ezine Pazarı	73	9	6	2	3	4
Lâpseki	11	10	2	2	1	3
Çatal-Bergos	39	5	4	1	2	-
		372	44	15		36

Tabloda görüldüğü üzere Biga Sancağı'nı oluşturan "nefs-i şehri Biga" ve defterde verildiği şekli ile Balya, Avlonya, Çan, Ezine Bazarı, Lâpseki ve Çatal-Bergos nahiyelerinin vergilendirilmiş (319 köy), vakıf ve mülk olarak kaydedilmiş (53 köy) olmak üzere toplam 372 köyü vardır. Bunlardan 44'ü boş, 15'i de harap vaziyettedir. Ayrıca sancak genelinde 36 mezra kaydı vardır. Bu toplam sayıya ek olarak genellikle köylerin ekinliği konumunda "mezra-i çiftlik" şeklinde kaydedilmiş ve defterin vakıflarla ilgili bölümünde Ezine-Bazarı ve Lâpseki nahiyelerine ait 64 mezra daha tespit edilmiştir.

a. Nefs-i Biga

Mufassal Tahrir Defterlerinde merkez kazadan başlayarak sancağı oluşturan kaza ve nahiyeler yazılmıştır. Bir kazada önce, eğer varsa, merkez konumundaki (nefs olarak anılan) şehir veya kasaba, yoksa yine merkez konumundaki bir köy kaydedilmiştir.¹¹ Bilindiği üzere, "şehir veyâ kasaba", zirâî kriterin yanında, başka istihsal faaliyetlerinin görüldüğü, hukukî bakımdan belirli bir statüye sâhib toplanma merkezleridir. Ekserî bir kadının ve mülkî-askerî idarecilerin bulunduğu Osmanlı

¹⁰ 1522 tarihinde Biga Sancağı'nın, Biga, Ezine-Bazarı, Balya, Çan, Çatal-Bergos ve Labseki kazalarından oluştuğu ancak 1516 tarihinde gösterilen Avlonya'nın yer almadığı dikkati çekmektedir. Bkz. Enver Çakar, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-nâmesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimatı" s. 261-282; 1530 tarihinde ise Balya, Avlonya, Çan, Ezine-Bazarı, Lâpseki, Çatal-Bergos ve Biga olmak üzere yedi kazasının olduğu görülmektedir. Bkz. **166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri, (937/1530)**, s.2

¹¹ Mehmet Öz, agm., s. 4

şehri, Tahrîr Defterleri'nde, "nefs", "kasaba" ve "şehir" gibi isimlerle açıklanmaktadır.

Tahrir Defterleri'ndeki "nefs" tâbiri, ne o yerin nüfus durumunun fazlâ veya az olmasına ne de iktisadi-zirâi ve ticârî fonksiyonunun müsâid olup-olmamasına bağlıdır. Gerçekte "nefs" Osmanlı Tahrir Defterleri'nde hem nüfus ve hem de iktisâdi kapasitesi büyük şehirler için kullanıldığı gibi, nüfusu az, ziraatla işigal edilen küçük merkezler için de kullanılmaktadır.¹² İncelenen defterdeki veriler bu özellikleri yansıtmaktadır. Defterde sancak merkezi olan Biga "nefs-i şehir-i Biga" başlığı altında verilirken, Balya nahiyesi "karye-i nefsi Balya" şeklinde verilmiştir. Nahiye-i Ezine Bazarı'nda üç mahalleden oluşan Yakacık köyü nahiye merkezi olarak gösterilmiştir.¹³

1. Biga Şehri Mahalleleri

Şehrin vazgeçilmez sosyal ve fizikî unsuru olan mahalleler, genellikle birbirini tanıyan, birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yer olarak tanımlanmaktadır.¹⁴

Türk-İslâm şehirlerinde mahalleler, merkezde, cami, hamam ve pazarın etrafında kurulan evlerden meydana gelmektedir. Mescid veya caminin merkez olarak kabûlü, mahalledeki imâmın fonksiyonunu ortaya çıkarmakta, onun yanında mahalle kethudâlarının ve yiğitbaşlarının bulunduğu görülmektedir. Osmanlı idari yapısındaki mahallenin en önemli özelliği ise vergi yükümlüsü olan reayanın tespiti ve kontrolüne imkân vermesidir. Çünkü reayanın yükümlü olduğu vergi miktarı ve vergi türleri reayanın oturdukları mahallelere göre tahrir defterlerine ve diğer vergi kayıtlarına kaydedilmekteydi.¹⁵ TT. 59 nolu deftere göre 1516 yılında Biga şehri mahallelerinin durumu aşağıdaki tabloda verilmiştir.

¹² Feridun M. Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989, s. 46-47; Ayrıca Bkz. Doğan Kuban, "Anadolu Türk Şehri, Târihî Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bâzı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, VII, (Ankara 1968), s. 53-73; Osman Ergin, *Türkiyede Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, İstanbul 1936; Tayyib Gökbilgin, "XVI. YY. Başlarında Trabzon Livâsı ve Doğu Karadeniz Bölgesi", *Belleten*, XXVI/102, (Ankara 1962), s. 293-337

¹³ Açıklamada "mezkûr karye nefsi-i Ezine Bazarıdır, nisfî vakf olmağın vakf defterinde kayd olındı ve nisf-ı âheri ki karye-i mezkûrdur, evvelden tmâr olmağın giru tmâra virildi, muayyen sınırları vardır ve mezkûr mahallâtın çiftlüsünden resm-î çift, çiftsüzünden altuşar akçe alınmak evvelden kanun olup defter-i atikte mukayyid bulunmağın uslûb-u mezbûr üzere giru hâsıl kayd olındı" denilmektedir. Bkz. BOA. TT. 59, s. 157

¹⁴ Özer Ergenç, "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bâzı Düşünceler", VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 11-15 Ekim 1976) Kongreye sunulan bilgiler, II, Ankara 1981, s. 1270

¹⁵ Ali Murat Yel, Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Mahalle", *TDVİA*, C. 27, Ankara 2003, s. 323-326; Feridun Emecen, age., s. 47; Ayrıca Bkz. Özer Ergenç, "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizikî Yapıya Etkileri", *Türkiyenin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)*, s. 103-109

Tablo II: Biga Şehir Merkezi Mahalleleri

Mahalle	Hâne	Mücerred	Pir-i fani	Sahib-i Tekye	Elliciyân	Sipahi-i ma'zûl	Sahib-i berât	Doğancı	İmam
Hacı Ahmed Halife	11	2	1						1
Akkâz	15	2							1
Debbâğan	18	4							1
Câmi'-i Sa'di	12	2							1
İbrâhim Beg	17	5		1					1
İbrâhim Çelebi	22	5	1		1				1
Kasab Hacı İvaz	23	2				1			1
Mescid-i Ballu	25	1					1		1
Câmi'	22	3						2	
	165	26	1	1	1	1	1	2	8

Tabloda görüldüğü üzere 1516'da Biga şehri, Hacı Ahmed Halife, Akkaz, Debbâğan, (Kurşunlu), Câmi'-i Sa'di, İbrâhim Bey, İbrahim Çelebi, Kasab Hacı İvaz, Mescid-i Ballu ve Câmi' adlarını taşıyan dokuz mahalleden oluşmaktadır. Burada dikkati çeken husus Biga şehir merkezinde gayrimüslim mahallesinin olmayışıdır. Biga şehrinin en kalabalık iskân yerini Mescid-i Ballu, Kasab Hacı İvaz, İbrâhim Çelebi ve Câmi' adlı mahalleler oluşturuyordu. Mahallelerin, kişi, cami, mescid ve esnaf gruplarının isimlerini taşıdığı dikkat çekmektedir. Bu mahallelerin ikisi camii (Câmi'-i Sa'di, Câmi'), biri mescid (Mescid-i Ballu), üçü şahıs (Hacı Ahmed Halife, İbrâhim Beg, İbrâhim Çelebi) ve ikisi de esnaf (Debbâğan, Kasab Hacı İvaz) ismini taşımaktadır.¹⁶

2. Biga Merkez Köyleri

Nefs-i Biga'ya bağlı 74 (53+21)¹⁷ köy, sekiz (2+6) mezra olup, bunlardan Diğer Bozvıran köyü harap, Türkmân Oğlu, Gonca, Ak Kilisâ, Alemdar, Aklıkçı, Çenber Oğlu, Sazlıdere, Sükutlu, Turasan köyleri de boş kaydedilmiştir. Bu köylerden 18'i (Saruhanlı [Yenice Köy], Mahmud [Cemşid], İğdeli [Ahmed Bey], Aslıhan [Kotanlı], Tatar evranı [İbiklü], Çınarlık [Yenice Köy], Kara Çavuş [Hacı Bahşi], Ahmed Beg İli

¹⁶ 1610'da yapılan bir avarız tahririne göre, mahalle sayısı değişme yen Biga'nın XVII. yüzyılın sonlarına doğru mahalle sayısı ona yükselmiştir. Câmi-i Cedid ve Takyeci adlı yeni mahalleler kurulmuş; Debbâğlar mahallesi yalnızca Kurşunlu adıyla anılmaya başlanmış, İbrahim Çelebi adlı mahalle ortadan kalkmıştır. Bkz. Feridun Emecen, agm., s. 136-137

¹⁷ TT. 59 nolu defterin son bölümünde (sayfa 258-335), Biga Sancağı genelindeki "hassa-i pâdişâhî âlempenâh", "vakf-ı selâtin", "vakf-ı Sultan Murad", ve "vakf-ı ümerâ" kayıtlarında geçen köy ve mezralar incelenerek tespit edilmiştir. Nahiyelerle ilgili yerleşim yerleri verilirken, tabloların sonuna bu köy ve mezralar eklenmiştir. Bundan sonra nahiyelere ait toplam köy ve mezra sayıları belirtilirken (mesela 53+21) şeklinde verilecek, değerlendirilmelerde ilk rakam esas alınacaktır.

[Çavuş], Gonca [Tıraşçı?], Ak Kilisâ [Hızır İlyas], Alemdar [Çiftlik], Aklıkçı [Hevace Ali], Yayıcı Mahmud [Kızıl Ali], Koçmar Oğlu [Gülce], Bozevran [Boz İbrahim], Mesudlar [Danişmendlü], Turasan [İlyâğan], Diğer Bozvıran [Boz İbrahim],) “nâm-ı diğer” başlığı altında diğer isimleriyle verilmiştir. Bütün nahiyelerdeki köylerde sıkça görülen isim değişikliklerinin sebebi, buralara daha sonradan gelip yerleşenlerin kendi kültür ve gelenekleri doğrultusunda farklı isimler vermelerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Merkez köylerde toplam 632 hane, 20 mücerred kayıtlıdır. Ayrıca bir Pir-i fani, bir sipahizâde, dört korucu, yedi berat sahibi, on doğancı, dört kethuda, 29 imam, iki ma’zul sipahi, iki muaf ve dört korucu vardır.

Biga merkez köyler içerisinde bazı köyler Beyliğe yaptıkları hizmet ve görevlerinden dolayı ellerinde muafiyetleri vardır. Beş hane olan Köpek Evrânı köyü halkı beylik su sığırlarının otunun biçilmesi, ahırlarının bakımı ve düzenlenmesi görevini üstlendiklerinden dolayı avarızdan muaf tutulmuşlardır.¹⁸ Derbent olan Çınarlı köyü gayrimüslim yerleşim yeri olup, 45 hane ve 11 mücerred kayıtlıdır. Yol üzerinde bulunan köyün halkı Günaoğlu mezrasında ziraat yapmalarının yanında, köyde bulunan kervansarayda hizmet verirler. Bundan dolayıdır ki “cemî-i avâriz-ı divâniye”den muaf tutulmuşlardır.¹⁹ Ayrıca Defterde Çınarlı köyünün altında “Cemaat-ı müselmanan” başlığı altında kaydedilen on hane, iki mücerred ve bir imamdan oluşan topluluk Mesudlu köyü yakınında oturmaktadırlar. Bunların, Çınarlı köyünde olan kervansaraya hizmetlerinden dolayı ellerinde muaf-nâmeleri olduğu kaydedilmiştir.²⁰

Defterdeki kayıtlarda yurtluk olarak verilmiş köylerin varlığı dikkati çekmektedir. Bilindiği üzere yurtluk, bir yerin gelirinin birine kayd-ı hayat şartıyla tasarruf ettirilmesidir. Kendisine bu şekilde bir arazi geliri tevcih olunan kimse araziye satamaz, bağışlayamaz ve vakfedemezdi.²¹ Yurtluk kavramı, tarihi süreç içerisinde değişik coğrafyalarda ve zamanlarda topluluklar tarafından yerleşim, idari ve iktisadi konularda farklı anlamlar yüklenerek kullanılmıştır. Yurtluk, Moğollarda

¹⁸ Köy kayıtlarının altına düşülen açıklamada “mezkûr karyenin halkı beglik su sığırların otın biçerler ve tokâtın düzerler, ellerinde merhum Sultân Bâyezid Hân’dan ve Pâdişâhımızdan mu’âfnâmeleri vardır, avârizdan emin olalar deyü” denilmektedir. Bkz. BOA. TT. 59, s. 29

¹⁹ Düşülen notta, “Zikrolan karyenin re’âyâsı yol üzerinde olub derbent olduğu sebepten selâtinî mâziye den ellerinde ahkâmı vardır. Merhûm Sultan Bê yazid’den dahi hükümleri vardır ki, harâç ve ispenç vermezler ve cemî-i avâriz-ı divâniden mu’âflardır ve padişahımızdan dahi mükarrernâmeleri vardır. Hemân suvarına öşrin verirler ve hâne başına yedişerakçe verirler ve üzerine duran câbiye çift başına on dörder akçe verirler ve içinde olan kârbân-sarayı mermed edüb hizmet ederler. Defter-i Atfîkde dahi şöyle kayd olunmuş, gerü bu üslûb üzre kayd olundu” şeklinde açıklama vardır. Bkz. BOA. TT. 59, s. 33

²⁰ Defterde, “bu zikrolunan müselmananlar Mesudlu nam karye kurbunda mütemekkinlerdir, o timara ilhak olındı. Bu zikrolunan müselmanların Çınarlı köyündeki karubân-saraya hidmet ettikleri ecilden ellerinde mu’âfnâmeleri vardır” şeklinde kayıt düşülmüştür. Bkz. BOA. TT. 59, s. 33

²¹ Mehmet Zeki Pakalın, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, III, İstanbul 1971, s. 639

“nutug” diye adlandırılan ve noyanlara ait otlak bölgesi, Selçuklularda ve Osmanlı klasik döneminde 15-16. yüzyıllarda ise bir göçer-ev grubunun reisine özerklikle verilen arazi ünitesi olarak tanımlanmaktadır.²² Osmanlı Devletinin ilk dönemlerinde, boş ve harap durumdaki yerler, şeyh ve dervişlere yurt ve yurtluk olarak verilerek yeni yerleşim yerlerinin açılması sağlanarak bölgenin şenlendirilmesi sağlanmıştır.²³ Ayrıca Osman ve Orhan dönemlerinde fethedilen topraklar oğullara ve Alplere yurtluk olarak dağıtılarak gelecekteki merkezi bürokrasinin temelleri atılmaya çalışılmıştır.²⁴ Özellikle Doğu Anadolu'nun Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra bazı yerler mahalli beylere babadan oğla geçen “yurtluk-ocaklık”²⁵ sancak olarak verilerek taşra teşkilatı içerisinde yer alması sağlanmıştır.²⁶

Tahrir defterlerinde ve teşkilat kanunnamelerinde görüldüğü üzere Atçeken²⁷ taifesine, Konya Sancağına tabi Turgud, Eski-il ve Bayburd nahiyeleri yurt olarak verilmiştir. Timar ve Taşra Teşkilatı Kanunnâme-i Hümâyûnu'nda²⁸ “ ve bir bahşi dahi şol mezârî'dir ki, esb-keşân tâifesine yurdruk tarıkı üzere ta'yin olunmuşdur. Bunlar Vilâyet-i Karaman'da Konya sancağına tâbi' Turgud ve Eski-il ve dahi Bayburd nâhiyelerinde sâkinler olub, at-çeken tâifesi demekle ma'ruflardır. Bunlar kable'l-feth haymâne tâifesinden olub zirâ'at u hirâsete mâil olmadıkları ecilden, kendülere at akçesi vaz' olunub tâife-i mezbûre resm-i çift ve bennâk ve caba ve kendülere yurd yazılan yerlerine ekdiklerinin öşürlerinden at çekdikleri mukâbelesinde afv olunub avâriz verilmek ref' olunmuşdur. Miri cânibine hemen at akçesi ve resm-i ganem ve resm-i arûs ve cürm ü cinâyet verirler. Sâkin oldukları yurdları ve ta'yin olunan mezra'aları kendülerine mahsûsdur; cidden kimesnenin medhalleri yokdur” denilerek Atçeken taifesinin devlete verdiği “at akçesi” karşılığında kendilerine tahsis edilen yurtlarında ettiklerinin öşründen ve avarızdan muaf tutulmuşlardır.²⁹

²² Halil İnalçık, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu”, **Türkler**, 9, Ankara 2002, s. 79, [ss.66-88]

²³ Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri”, **Türkler**, 9, Ankara 2002, s. 133-153

²⁴ Halil İnalçık, agm., s. 78

²⁵ Yusuf Halaçoğlu, “Klasik Dönemde Osmanlı Devlet Teşkilatı”, **Türkler**, 9, Ankara 2002, s.795-838, Nejat Göyünç, “Yurtluk-Ocaklık Deyimleri Hakkında”, **Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, İstanbul, 1991, s. 267-277; Orhan Kılıç, “Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancaklar Üzerine Bazı Tespitler”, **OTAM**, Sayı 10, Ankara 1999, s.119-137;

²⁶ Stanford J. Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye I**, İstanbul 1982, s. 126.

²⁷ Geni bilgi için bkz. Hasan Basri Karadeniz, **Atçekenlik ve Atçeken Oymakları**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kayseri 1995; Aynı müellif; “Atçekenlik ve Atçeken Yörükleri”, **Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri**, Tarsus 2000, s.183-193

²⁸ Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri IV/1**, İstanbul 1992, s. 483; Aynı müellif; **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri II**, İstanbul 1990, s. 72; Aynı müellif; **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri III**, İstanbul 1991, s. 319

²⁹ İrene Beldiceanu-Steinherr, “Atçeken”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, 4, İstanbul 1991, s. 48-49

İncelenen Deftere göre, Biga'da Birmamadlu ve Beg Obası köyleri yurtluk kaydedilmişlerdir. 26 hane, bir mücerred, bir imam kayıtlı olan Birmamatlu köyü Mustafa bin Hasan Bey tımarı olup Hasan Bey'e, karşılığında dağ eşmek üzere yurtluğa verilmiştir.³⁰ Beg Obası köyünde ise 23 hane, 3 mücerred, bir imam kayıtlı olup, adı geçen Hasan Beye yurtluğa verilmiştir.³¹ Yurtluk olarak kaydedilen bu iki köyün gelirleri belirli bir hizmet karşılığında tımar olarak tasaruf ettirilmiştir. Yukarıda bahsedildiği üzere, Atçekenlerin yurtları kanunnamede, "sâkin oldukları yurdları ve ta'yin olunan mezra'aları kendülerine mahsûsdur; cidden kimesnenin medhalleri yokdur" denilerek devlete hizmetleri karşılığında belirli bir taifeye verilmiştir.

Tablo III: Biga Merkez Köyleri

Karye	Hâne	Mücerred	Pir-i fani	Sipahizâde	Köprücü	Sahib-i berât	Doğancı	kethuda	imam	Ma'zul-sipahi	Muaf	Korucu	Açıklama
Has	25	5				2	1	1	1				
Saruhanlı [Yenice Köy]	29							1	1				
Kadı	18	2							1				
Mezra-i Kadı Bucağı													
Delü Bâyezid	18	1				1		1					
Türkmân Oğlu													Hâli
Çavuş	54	14				2			1				
Mahmud [Cemşid]	17	1							1				
İgdeli [Ahmed Bey]	17								1				
Ovacık	6	1					2		1				
Balıca Ağa	8	1											
Bekmezli	10	2											
Yakacık	15	1		1					1				
Aslıhan [Kotanlı]	9	6							1				
Tatar Evranı [İbikli]	14	4							1				
Çınarlık[Yenice Köy]	14	1							1				
Kara Çavuş [Hacı Bahşi]	17	5			1				1				
Ahi Köy	12	1							1				
Kızılca Kilisâ	10	3					1						
Köpek Evranı	5												
Çakırlı	13	4					1		1				
Gölcük	6	1							1				
Demürçi	12	3											
Çınarlı	45	11											

³⁰ Bkz. BOA. TT. 59, s. 40'da, "Karye-i Birmamadlu, tımâr-ı Mustafa bin Hasan Beg, yurdluk, tabi-i Biga, Hasan Bege Yurduğa verilmiş. Kadim-i yurdlarıdır, yerine cebeli eşmek üzere" denilmektedir.

³¹ Bkz. BOA. TT. 59, s. 41

Cemaat-ı Yörükân Paşayığit	1	2																		
Cemaat-ı Yörükân-ı Saraçlı	53																			
Bekirlü [kömürköy]	63	6																		
Mahalle-Gebzan	26																			
Cemaat-ı Çingeniyan	18	6																		
Mezra-i Alacakilise																				
Mezra-i Evran																				
Mezra-i Kadıhalil																				
Karaali	16	4																		
Bekirdibi?	10	2																		
Alanpınarı																				
Aşıklar																				
Başpınar																				
İskender																				
Kumköy																				
Aydunlu																				
Hacı Süleyman																				
Cemaat-ı yörükân	8	7																		
Ahad oğlu	23																			
Cemaat-ı Yörükân-ı Akcakoyunlu	13																			
Güvercinlik	43																			
Musaca	43																			
Havuççu	45																			

C. Balya Nahiyesi

Biga kazasına bağlı olan Balya Nahiyesinin merkezi aynı isimle “karye-i nefsi Balya” şeklinde kaydedilmiştir. Bir kethüda ve dokuz hanesi olan Balya Nahiyesinin 72 (67+5) köyü ve bir mezrası olup, bunlardan Yayıbaşı, Sarbuğu?, Hisarcuk, Baltacı, Madenli, Tokmaklı, Öztimur, Devlethan, Aydoğdu, Umurca, Bayındır köyleri boş, Tokmak Alanı, Enderoğlu, Berice Alan, Bazarganlı, Ayas köyleride harap durumdadır. Bu köylerden 19’u (Mordan [Çalova], Mançılık [Depeköy], İnce [Çardak Alanı], Seyfeddin Ovacığı [İskender Köy], Hodman [Yarış Alanı], İnce [Çardak Alanı], Gökviran [Arı Ovacığı], Ilıca [Seydiköy], Aklakçı? [Mihçılar], Kumköy [Kırca], Karlı [Karlular], Çaltı [Hamza Fakih], Dambuldu [Akbaş], Dırkıllı [Saruca İli], Mes’ud [Saruhan], Avşar [Sultanlar İli], Çamluca [Sırımcılar], Aydoğdu [Çullu], Gölyan [Yayıbaşı], Bazarganlı [Kadıköy]) “nâm-ı diğer” başlığı altında diğer isimleriyle verilmiştir. Balya nahiyesinde toplam 935 hane, 138 mücerred kayıtlıdır. Ayrıca iki pir-i fani, 16 sipahizâde, beş berat sahibi, beş kethuda, 32 imam, 11 ma’zul sipahi vardır.

Balya’da İnce ve Yavaköy³² yerleşim yerleri derbend köyleridir. Bu köylerde meydana gelen asayiş olayları nedeniyle sakinlerinin köylerini terk ettikleri ve bir

³² Bkz. BOA. TT. 59, s. 90’da Karye- i mezkûr derbend içinde olup, Burusa’dan Mağnisa’ya gider yol uğrağı olup ziyâde mahuf yer olmağın daima âdem katl olunmağın halkı perakende olup, yeri hali

kısımının ikna edilerek tekrar geri getirilerek hizmetlerinden dolayı muaf-name verildiği tespit edilmektedir. Bu durum İnce Köy kayıtlarına düşülen “karye- i mezkûr derbend ve yol uğrağı ve ziyâde mahuf yer olub hayli âdem katl olunmağın halkı perâkende olub, yeri halî kalmış imiş, hâliyâ vilâyet-i mezbûre ketb olundukda, perâkende olan kimesnelerden on beş nefer âdem bulub, istimâled verilüb gerü yerlerine yazılıb, derbend beklemesine razı olub, defdere kayd olundular ama mu’âfnâme talep ederiz, ahvalimizi asitâne-i sa’âdete ilan ediverin dedikleri ecilden arz olunub makbul olundu” şeklindeki açıklamadan anlaşılmaktadır.³³

Tablo IV: Balya Nahiyesi Köyleri

Karye	Hâne	Mücerred	Pir-i fani	Sipahizâde	Sahib-i berât	kethuda	imam	Ma'zul-sipahi	Açıklama
Nefs-i Balya	9					1			
Bazarcuk	27						1		
Mordan [Çalova]	35	9					1		
Cemaat-ı yörükân-ı Balya	39	5							
Öksüd	43	6				1	1		
Osmanlar	17	2							
Mançılık [Depeköy]	18	3					1		
Seyfeddin Ovacığı [İskender Köy]	29	10					1		
Hodman [Yarış Alanı]	6					1			
İnce [Çardak Alanı]	13	1					1		
Avşar	26	2					1		
Yakacık	8						1	1	
Topuzlu	19	7					1		
Yaycılar?	14	1			2				
Yaycıbaşı									Hâli
Ayazlar	9	1							
Elağlı	11						1		
Gökviran [Arı Ovacığı]	7	1							
Karacalar	20	1			1		1		
Ilca [Seydiköy]	82	7					1		
Tokmak Alanı									Harap
Enderoğlu									Harap
Kırmızı	24	8							
Turud İli	11				1				
Kutlu Beglü	9								
Kayalar	13	1				1	1		
Berice Alan									Harap
Cemaat-ı yörükân	4	1							
Karlı	10	2							
Aklakçı? [Mihçılar]	16						1		

kalmış imiş, hâliyâ vilâyet-i mezbûre ketb olundukda, perâkende olan kimesnelerden on beş nefer âdem bulub, istimalled verilüb gerü yerlerine yazılıb, derbend beklemesine razı olub, defdere kayd olundular ama mu’âfnâme talep ederiz, ahvalimizi asitâne-i sa’âdete ilan ediverin dedikleri ecilden arz olunub makbul olundu” denilmektedir.

³³ Bkz. BOA. TT. 59, s. 60

Sarbuğu?									Hâli
Hisarcuk									Hâli
Gökbaşlı	4								
Madenli									Hâli
Baltacı									Hâli
Tokmaklı									Hâli
Öztimur									Hâli
Kumköy [Kırca]	18	2		1			1	1	
Yalaba	9	1			1			1	
Karlı [Karlılar]	4								
Daru Alanı	18								
Muhsin İli	7	1							
Çaltı [Hamza Fakih]	12						1		
Malkoçlu	9	1		3					
Tatar İli	9	4					1		
Merüçlü?	5								
Kocaili	22	5	1	1			1		
Konuş	12	1					1		
Dambuldu [Akbaş]	49	12		3		1	1		
Devlethan									Hâli
Bağbanlar	29	2					1		
Dırıklı [Saruca İli]	9	1	1				1		
Mes'ud [Saruhan]	15	4							
Küçük Kuru									
Avşar [Sultanlar İli]	24	7					1		
Çamluca [Sırmacılar]	16	4					1		
Havranşalar?	58	8		4			3	4	
Geredelü	12	5		3			1		
Mezra-i Kasırka									
Sadeddin İli	9						1		
Yava Köy	12	2					1		
Aydoğdu [Çullu]									Hâli
Boyalık	22	5							
Umurca									Hâli
Gölyan [Yaycıbaşı]	11	3		1					
Bayındır									Hâli
Göbeller									Harap
Bazarganlı [Kadıköy]	12	2					1		
Maden	9						1		
Ayas									Harap
TOPLAM	935	138	2	16	5	5	32	11	
Kabak Kozı	16	3							
Göklü	15	4							
Geyikli Şeyh	10	2							
Şeyh Orhan									
Mezra-i Hacı Ömer									
Kurukum	8	1							

Ç. Avlonya Nahiyesi

Balya kazasına bağlı olan Avlonya Nahiyesinin 27 köyü ve (3) mezrası olup, bunlardan Çamluca ve Aşağı Köy boş, Güreciler ve Kızılca Elma köyleri de harap

durumdadır. Bu köylerden dördü (Karaköy [Sucaklar], Nâyib-Halil [Tokmak], Özbek [Bükoba], Türüz [Maden]) “nâm-ı diğer” başlığı altında diğer isimleriyle verilmiştir. Balya nahiyesinde toplam 228 hane, 23 mücerred kayıtlıdır. 10 sipahizâde, sekiz berat sahibi, 32 imam vardır.

Tablo V: Avlonya Nahiyesi Köyleri

Karye	Hâne	Mücerred	Sipahizâde	Sahib-i berat	İmam	Açıklama
Korı Köy	17	3		2	1	
Kuru Yogunca Ağaç						
Yayan Köy	18	1			1	
Çamluca						Hâli
Saka	13				1	
Çökürdek	21		1		1	
Pekeşli	6	1			1	
İn Ovacığı	5					
Kutlular	8	1			1	
Güreciler						Harap
Koyuneri	5					
Piribe	10					
Koca Yusuf	10	2	1			
Karaköy [Sucaklar]	6			1		
Nâyib-Halil [Tokmak]	12	4	1		1	
Özbek [Bükoba]	10	3				
Çavuş	5	2		2	1	
İlca	5					
Cemaat-ı paşa yiğit yörükân	32				1	
Türüz [Maden]	3					
Samed İli	11	1				
Aşağı Köy						Hâli
Aşum	4		1			
Asum	11	2	1		1	
Kankırlı	3		1		1	
Ala Kilisa	10	2	4		1	
Avrancuk	3	1		3		
Kızılca Elma						Harap
TOPLAM	228	23	10	8	12	
Cemaat-ı Ulu Yörük ve Paşayığid	13					
Cemaat-ı Yörükân-ı Karacılar	165	28				
Mezra-i Şeyh Aziz						
Mezra-i Şeyhler						
Mezra-i ishak						

D. Çan Nahiyesi

Çan Nahiyesinin 52 (49+3) köyü ve 11 (1+10) mezrası olup, bunlardan Doğancı, Aydemür, İlca, Mahmud Köy, Hacılar, Daru Alanı, Kızıl alma, Duşbudak, Samed İli, Alfamiç?, Çakılviran köyleri ile Dere Evranı mezrası boş, Şabcı, Sonca?, Kalafat ve Mihal köyleride harap durumdadır. Köylerden dokuzu (Küreci [Dereli], Leşkeri

[Depecik], Kadı [Danişmendlü], Depe Köy [Murad], Murad Bahşi [Germiyanlı], Yeniçeri [Kadı], Dereköy [Çavuşköy], Hamza yiregiren [Çakallı], Su Bayurlu [Turali]) “nâm-ı diğer” başlığı altında diğer isimleriyle verilmiştir. Balya nahiyesinde toplam 437 hane, 78 mücerred kayıtlıdır. Ayrıca bir pir-i fani, iki sipahizâde, üç köprücü, 10 berat sahibi, 19 doğancı, bir kethuda, 20 imam, dört ma’zul sipahi ve yedi muaf vardır.

Çan nahiyesinde bu tahrirle birlikte iki yeni köyün yerleşime açıldığı görülmektedir. Bunlar bir imam, bir kethüdası olan 13 haneli Kalafat köyü ile altı hane, bir mücerred ve iki doğancı kayıtlı olan Karakoca³⁴ köyleridir. Kalafat köyü kayıtlarına düşülen “karye-i mezkûr cedîd olub, ta’yin olunmuş sınırları olmadığı ecilden zirâ’at ettikleri yerde öşürlerin virûb oturdukları yerün sûvarına müstakilen haymân, bennâk ve resm-i ganem ve resm-i kovân ve öşr-ü bostân ve resm-i ‘arûs ve bad-i hevâ virürler” şeklindeki notla köyün durumuna açıklık getirilmiştir.³⁵

Tablo VI: Çan Nahiyesi Köyleri

Karye	Hâne	Mücerred	Pir-i fani	Sipahizâde	Köprücü	Sahib-i berat	Doğancı	kethuda	İmam	Ma’zul-sipahi	Muaf	Açıklama
Pazar Köy	34	3							1			
Doğancı												Hâli
Aydemur												Hâli
Ilıca												Hâli
Karapınar	10	2							1			
Küreci [Dere]li	20	2				1			1			
Yavaköy	11	6							1			
Rahman Köy	8										3	
Kayı Köy	15	3										
Ozancuk	1	2				1			1	1		
Şabcı												Harap
Leşkeri [Depecik]	11						2					
Kurtulmuş	10										4	
Mahmud Köy												Hâli
Hacılar												Hâli
Doymuşlar	5								1			
Karlıköy	10	1							1			
Çomak Hisar	12	6					1					
Kadı [Danişmendlü]	12	1							1			
Kara Bahadır	28	6	1			1	2		1			
Darıcalar	12											

³⁴ Bkz. BOA. TT. 59, s. 134

³⁵ Bkz. BOA. TT. 59, s. 126

Daru Alanı												Hâli
Depe Köy [Murad]	7	5	1					1	1			
Kızıl alma												Hâli
Mezra-i Dere Evranı												Hâli
Paşaköy	36	6		3	2			1				
Sonca?												Harap
Çukurbağ	13	5	1			1		1				
Kalafat ?	13							1	1			
Duşbudak												Hâli
Murad Bahşi [Germiyanlı]	22	4										
Bodamya	7	1										
Kalafat												Harab
Altıkulaç	9	1										
İğdirlü	23	5			2			2				
Yeniçeri [Kadı]	12	1				3		1	2			
Çınarcuk	13											
Yaylacuk	3											
Dereköy [Çavuşköy]	15	3										
Küçük İbrahim	9				3			1				
Samed İli												Hâli
Gümüşköy	11	5				3		1				
Alfamiç ?												Hâli
Hamza yiregiren [Çakallı]	3	1					1					
Karakoca	6	1					2					
Kınık	5	1					3					
Çaklıviran												Hâli
Su Bayurlu [Turalı]	20	6					1	1				
Akçaköy	11	1						1				
Mihal												Harap
TOPLAM	437	78	1	2	3	10	19	1	20	4	7	
Mezra-i Bâyezid												
Mezra-i Küsti												
Mezra-i Malatı												
Mezra-i Kaya Bahşi												
Kızılca-Alma												
Mezra-i tuzla												
Çukurbağ												
Mezra-i kaya-Ali												
Mezra-i Kılıç												
Mezra-i Korucuk												
Mezra-i Taşkın												
Mezra-i diğer Taşkın												
Koyun şeyhli	11											

E. Ezine-Bazarı Nahiyesi

Defterde Ezine Bazarı nahiyesiyle ilgili kayıtlar, “nâhiye-i Ezine Bazarı, hassa-i mirlivâ-i Biga” şeklinde başlayıp ikisi bir arada oturan Akköy ve Balaban Köy kayıtlarıyla devam etmiştir. İlk bakışta adigeçen köyler Ezine Bazarı nahiyesinin merkeziymiş gibi bir intiba uyandırmaktadır. Ancak, “karye-i Yakacık, şehir kurbunda

oturlar, tımâr-ı Ahmed bin Turbali ve Mehmed bin Aslan" şeklinde başlayan kayıtlara göre adı geçen köyde bir imam, 22 hane ve iki mücerred kayıtlıdır. Köyün, bir imam, 15 hane, iki mücerredi olan Mekteb mahallesi, bir imam, 18 hane, üç mücerredi olan Hatib ve bir imam, 23 hane, iki mücerredi olan Halife mahallesi olmak üzere üç mahallesi vardır. Kayıtların sonuna yazılan "mezkûr karye nefsi Ezine Bazarıdır, nısfı vakf olmağın vakf defterinde kayd olındı ve nısf-ı âheri ki karye-i mezkûrdur, evvelden tımâr olmağın giru tımâra virildi, muayyen sınırları vardır ve mezkûr mahallâtın çiftlüsünden resm-î çift, çiftsüzünden altuşar akçe alınmak evvelden kanun olup defter-i atikde mukayyid bulunmağın uslub-u mezbûr üzere giru hâsıl kayd olındı" şeklindeki açıklamadan Yakacık köyünün Ezine Bazarı nahiyesinin merkezi olduğu anlaşılmaktadır.³⁶ Ayrıca Ezine Bazarı'na tabi İskenderos nahiyesi vardır.³⁷

Ezine-Bazarı Nahiyesinin 82 (73+9) köyü ve yedi (3+4) mezrası olup, köylerden Kınık, Karkın, Akpınar, Yaylar, Şeyh İli, Boğaz Bağ, Hamzacılar köyleri boş, Derecik, Hüseyin, Ekin Viranı köyleri de harap durumdadır. Köylerden altısı (Şabçılar [Tomalı], Bügdüz [Bahşi Beg], Bacalar [Koçoğlu], Kınık [Yengicek], Turahan [Turhan], Aydın Obası [Küpli]) "nâm-ı diğer" başlığı altında diğer isimleriyle verilmiştir. Balya nahiyesinde toplam 1084 hane, 198 mücerred kayıtlıdır. Anduzlu köyünde kayıtlı Yatak (27 nefer) ve Anduzlu Arabları (15 nefer) cemaatleri nefer olarak verilmiş olup toplam hane miktarına dahil edilmemiştir. Ayrıca bir pir-i fani, iki sipahizâde, 14 berat sahibi, 1 doğancı, dokuz kethüda, 47 imam, bir ma'zul sipahi ve bir muaf vardır.

Defterde boş veya meskûn olan köylerden bazılarında açıklamalar vardır. Mesela İstanbullu karyesinde "... mezkûr karye derya kenarında vaki olmağın halkının bazısı fevt olub ve bazısı düşmen havfından kaçub Hacı Muradlu nâm karyede mütemekkinlerdir, yerinde zirâat olur" şeklinde açıklama vardır.³⁸ Ayrıca merhum Süleyman Paşa tarafından Abdurrahman isimli birine vakf edilmiş ve aynı isimle kaydedilen köyde muaf oldukları için vergiye tabi hiçbir hane kaydedilmemiştir.³⁹ Yine Alemşâhlu mezrası sınırında olan Sûkutçık? Mezrasında,

³⁶ Bkz. BOA. TT. 59, s. 156-157

³⁷ BOA. TT. 59, s. 143

³⁸ BOA. TT. 59, s.152

³⁹ Açıklamada "Karye-i Abdurrahman ki merhum Süleymân Paşa Abdurrahmân nâm kimesneye vakf etmiş, zikrolan nehirlerün bendi mezkûr karye sınırından tutulur imiş, bendinden ziyade gelân suda ba'zı tarlalara zarar olub Abdi nâm mütevellisi der-devletten vilâyet kadısına hükm-ü şerif getirmüş, zararı def' olmağičün şer'le teftiş oluna deyü üzerine varub teftiş olundukda şer'le zarar ma'lum oldukdan sonra zararbedeli vakf sahibine sâncak canibinden dört yüz akçe hükm olunmuş ki ... vire deyü, mütevell-i mezbûrun eline şer'i hüccet virilmiş, vilâyet-i mezbure ketb olundukda hüccetine nazar olunub ve karye halkından teftiş olunub zararı ma'lum olunub vakfa dört yüz akçe ber-vech-i maktû' yılda vire deyü defter-i cedide kayd olındı" denilmektedir. Bkz. BOA. TT. 59, s.154

merhûm Mevlâna Yahya Halife cami'ine, zaviyesine ve türbesine hizmet eden biri imam, biri berât sahibi toplam yedi derviş kaydedilmiştir.⁴⁰

Çamluca köyü 45 hane ve beş mücerred olup katrancılarıdır. Develer ve gemiler için Gelibolu eminine yılda adam başına birer kantar katran verirler ve ihtiyaç oldukça kantarını yirmişer akçeye satarlardı. Resm-i çift, resm-i bennâk, adet-i ağnâm ve öşr-i kovân vermeyip, sadece ettikleri yerlerin öşrünü öderlerdi. Süvarilerine bir yük çera ile bir gün hizmet ederler ve cümle avârız-ı divâniyeden, azebân, cerehordan, salgundan ve yaya yazılmaktan muaflardır.⁴¹ Göbekler,⁴² Bulcuk⁴³ ve Sakallu köyleride⁴⁴ Çamluca köyü sakinleri gibi aynı şartlarla katran üretmektedirler. Balıklı köyünde oturan 12 hane ellici olup vergilerini Mihaliç eminine verip, diğer reaya gibi ettiklerinin öşrünü, resm-i kovân, resm-i ganem, resm-i arûs ve bâd-i hevâlarını tımar erine verirler.⁴⁵

Tablo VII: Ezine-Bazarı Nahiyesi Köyleri

Karye	Hâne	Mücerred	Pir-i fani	Sipahizâde	Sahib-i berât	Doğancı	kethuda	İmam	Ma'zul-sipahi	Muaf	Açıklama
Akköy ve Balabanköy	56	21			2			2			
Cemaat-ı katrancıyan	15	1									
Bağçalı	30				1			1			

⁴⁰ BOA. TT. 59, s.155'de "Mezra'-i Alemşâhlu nâm karye sınıurunda Sûkutcık? nâm mezra'da mütemekkin olub merhûm Mevlâna Yahya Halife cami'ine ve zaviyesine ve türbesine hidmet ider dervişlerdir, tabîi Ezine" kaydı vardır.

⁴¹ Düşülen notta "Karye-i Çamluca, katrancılarıdır, katran virürler, develer için ve gemiler için Gelibolu eminine yılda adam başına birer kantar katran virürler ve bundan gayrı hacet oldukça kantarın yigirmişer akçeye virürler. Resm-i çift ve resm-i bennâk, adet-i ağnâm ve öşr-i kovân virmezler. Ekdikleri yerlerde öşrünü virürler. Suvarlarına bir yük çera ile bir gün hidmet iderler. Cem'-i avârız-ı divâniyeden muaflardır. Azebân ve cerehordan ve salgundan ve yaya yazılmasından ellerinde Sultan Bâye zid Han'dan ve Pağışahımız Sultan Selim Han'dan mukarre nâmeleri vardır. Hidmet bedeli hane başına altışar akçe suvarlarına virmek kânun-ı kadimleri imiş, giru ol uslub üzere kayd olundu" denilmektedir. Bkz. BOA. TT. 59, s. 176

⁴² Karye-i Göbekler, katrancılarıdır. Adam başına birer kantar katran virürler ve suvarlarına iki kulluk bedeli altışar akçe virürler ve cem'-i avârızdan zikrolunan üzere mu'af ve müsellemlerdir. Ekdükleri yerlerde öşürlerin virürler. Tımar-ı Mehmed sipâhizâde Bkz. BOA. TT. 59, s. 177

⁴³ "Karye-i Bulcuk Obası tmâr-ı Mehmed Bin Bâli Zaim bu karyenin halkı Akköy kurbunda otururlar. Suvarlarına bir yük çera ve bir kulluk virürler. Cem'-i avârız-ı divâniyeden ve tekâlif-i örfiyyeden mu'âflardır. Resm-i çift ve resm-i kovân ve resm-i ganem dâhi virmezler. Kimin toprağında zirâat iderlerse öşürlerin oyerin süvarine virürler. Hâssa-ı katrancılarıdır. Hâssa develer için ve gemiler için Gelibolu eminine yılda hâne başına birer kantâr katrân virürler" Bkz. BOA. TT. 59, s. 179

⁴⁴ "Karye-i Sakallu tmâr-ı mezid serasker ve Yunus Bin Bâli tabi-i Ezine, mezkûr karyenin halkı raiyyetden katrancılarıdır. Sayır reâyâ gibi suvarına resimlerin ve öşürlerin virürler ve bundan gayrı Gelibolu eminine yılda hâssa develer için ve gemiler için iki hâne birer kantâr katrân virürler. Andan bedel cem'-i avârız-ı divâniyeden ve tekâlif-i örfiyyeden mu'âflar ve müsellemdir. Ellerinde hâssa katrancılar gibi hükümleri dâhi vardır." Bkz. BOA. TT. 59, s. 180

⁴⁵ BOA. TT. 59, s. 184

Şabacı Hevace	41	9			1		1		
Doğancı İli	15					1			
Nahiye-i İskenderos									
Cemaat-ı yörükân Kızık Ali	8	1							
Cemaat-ı Hacı Yahya ve Koca beg	10	1							
Cemaat-ı Ahmed Oğulları [Mamadlar]	4?								
Cemaat-ı Hacı Halil	10?						1		
Cemaat-ı yörükân-çiftlikler	9	1							
Şabacılar [Tomalı]	12				1		1		
Çarıksız	15	5					1		
Kastamonu	31	6			1		1		
Bügdüz [Bahşi Beg]	23	3					1		
Danişmendlü	27	2					1		
Küreciler	4								
Bacalar [Koçoğlu]	13	3					1		
Hacı Murad	4								
Halil ili	33	10					1	1	
İstanbulu									
Abdurrahman									
Akçakeçili	14						1		
Mezra-i Alemşahlu									
Yakacık	22	2					1		
Mahalle-i mekteb?	15	2				1	1		
Mahalle-i Hatib	18	3					1		
Mahalle-i Halife	23	2			3		1		
Kınıklı	3								
Bozili	16	1					1		
Anduzlı									
Cemaat-ı Arab									
Cemat-ı yatak arabaları	27 nefer						1		
Cemaat-ı Anduzlı Arabları	15 nefer								
Kınık [Yengicek]									Hâli
Derecik	22	4					1	1	
Tuñrullu	5			2				1	
Pütür İli	23	1					1		
Kalafatlı	3								
Mezra-i Kurşunlu									
Şabacı Ahmed	12						1		
Yaylacık	7	1	1				1		
Bozköy	29	1			4		1		
Kemalköy	49	12			1		1		
Çiftlik	5	2							
Karkın									Hâli
Kilisaköy									Hâli
Akpınar ve Yaylar									Hâli
Şeyh İli	12	3					1		
Boğaz Bağ									Hâli
Hamzacılar									Hâli
Eşek Viranı	6	1					1		
Çeltükci Viranı	9	1					1		
Sarımsakçı	13	3					1		
Kıran Obası	13	1							

Bazar Köy	10	2						1			
Derecik											Harap
Hüseyin											Harap
Ketancı	25	6						2			
Alemşalu	14	3						1			
Turahan [Turhan]	3										
Ağaçlı	11	4						1			
Kâfir Viranı											
Çamluca	45	5					1				
Göbekler	51	16						1			
Bulcuk Obası	39	11									
Sakallu	34	12					1	1			
Mezra-i Mursal Alanı											
Dündarlı	11						1	1			
Kayaca Ahmed ve Saçaklar	20	6					1	1			
Çayır Köy	3							1			
Kızıl Köy	20	5						1			
Balıklu	12	2									
Reaya-i mezbur	4	5									
Mavromat	11										
İsra'iller	8										
Cemaat-ı katrancıyan [Saraycık]	20	1						1			
Aydın Obası [Küpli]	8	1						1			
Yaylacılar	18	2									
Esed İli	7	1						1			
Avcılar	16	2			1						
Ekin Viranı											Harap
Çavuş	6							1			
Sürülü?	8	1						1			
Ovacık	2	1						1			
Batak	5	1									
Arasanda	5							1			
Bergos	26	8					1	1			
TOPLAM	1084	198	1	2	14	1	9	47	1	1	
Mezra-i Halil											
Mezra-i Bayezid ve Sazlık ve Gürlük?											
Mezra-i Doğanlı Ali											
Yiğit Aliler											
Mezra-i Bayezid											
Mahalle-i cami	37	5									
Mahalle-i Bahşi Bey	38	3									
Ömer Danişmendli [Abdurrahmanlı]	20	6									
Pınarbaşı	20	4									
Ayvacık?	12										
Şeyhler	4	1									
Çavdar	11										
Kumköy	18	5									
Geyikli-ili	53	15									
İkizli	14	3									

F. Lâpseki Nahiyesi

Gelibolu mirlivasının zeamet olarak olarak tasarruf ettiği nefis-i Lâpseki nahiyesi, Câmî' (64 hane), Yeni Mescid (30 hane), Canlı Hoca (15 hane) ve Halife (20 hane) isimlerini taşıyan dört mahalleden oluşmaktadır. Şehir merkezinde hiç

gayrimüslim mahallesi yoktur. Ancak Câmî mahallesinde bir ve Canlı Hevâce mahallesinde iki aile reisi “kâfir” notu düşülerek kaydedilmişlerdir. Nahiyenin 21 (11+10) köyü, dört (1+3) mezrası olup, bunlardan Turudlar⁴⁶ ve Çeltükçi⁴⁷ köyleri harap, Dülbendlü Koca ve Küçük köyleri de boş kaydedilmiştir. Bu köylerden üçü (Asan-yakası [İlyas], Kızılca Ömer [Yenice], Büyük Yusuf [Şahin İli]) “nâm-ı diğer” başlığı altında diğer isimleriyle verilmiştir. Şehir merkezinde mahallelerde 129 hane, 77 mücerred, köylerde ise 110 hane ve 60 mücerred olup toplam 239 hane ve 137 mücerred kayıtlıdır. Nahiye genelinde 10 sipahizâde, 10 berat sahibi, üç doğancı, altı imam ve bir ma’zul sipahi vardır.

Tablo VIII: Lâpseki Nahiyesi Mahalleleri ve Köyleri

Karye	Hâne	Mücerred	Sipahizâde	Sahib-i berat	Doğancı	İmam	Ma’zul-sipahi	Açıklama
Mahalle-i Câmî	64	36		5	3	1		
Mahalle-i Yeni Mescid	30	18	2			1		
Mahalle-i Canlı Hevâce	15	10		1		1		
Mahalle-i Halife	20	13	1	4				
İsmaillü	16	7	1					
Debbali	14	13						
Asan-yakası [İlyas]	9	5				1		
Turudlar								Harap
Çeltükçi								Harap
Kızılca Ömer [Yenice]	22	13				1		
Büyük Yusuf [Şahin İli]	27	15						
Dülbendlü Koca								Hâli
Alpagud	8	4	6			1	1	
Şayıblü	14	3						
Küçük								Hâli
Mezra’-i Ada yeri								
TOPLAM	239	137	10	10	3	6	1	
Güreci	44	35	1					
Burun-ili	11	14						
Çerdikenli	11	10						
Has	54	20						
Çam	43	14						
Çardak	45	22						
Kalfadır?	13	6						
Akpınar	2							

⁴⁶ İlgili kayıtda, “karye-i Turudlar, tmâr-ı İsa ve Ahmed’e ilhak olındı, mezkûr karye yigirmibeş yıldan beru harâb olub yerleri kûh-istân olmuş, şimdiki halde bir pâre yeri ziraat olunur” denilmektedir. Bkz. BOA. TT. 59, s. 202

⁴⁷ “karye-i Çeltükçi, tmâr-ı Bâye zid tabî-i Lapseki, defter-i atikte harâb kayd olunmuş, elân harâbdır, yeri haricden ziraat olunur” kaydı vardır. Bkz. BOA. TT. 59, s. 202

Çıldır	13	5					1		
Alaca Kilisa [Otacı Deresi]	22	8					1		
Osmanca	5	4							
Firenk [Derviş]	6	3		2				1	
Lalacık	4	3							
Belek Köy	10	9		3					
Mezra-i Aygır-Alanı									Hâli
Gök Köy	6	4							
Mezra-i Bayamlu									
Akçalı	18	6							
Mihal [Kumluca]									
Halil Oğlu	5	3							
Saru-Beglü	8	4							
Sinekçiler?									Harap
Kankırı	16	10					1		
Açık Çayır Kilisa									
Yay-Ağaç	8	1	1						
Çerçiler	8	1		2					
Koz	47	9					1		
Kalpaklu	41	14	1	1			1		
TOPLAM	729	401	6	14	10	1	22	3	1
Çonkara	5	3							
Çeltükçü									
Cemaat-ı Karaburun Arapları	21 nefer								
Üçbaşlı	33	18							
Alacakilisa [çal]	11	14							
Bohya [bahceçik]	5	4							

İncelenen defterde Çatal-Bergos nahiyesinden sonra “haymânagân-ı kal’a-i Sultaniye” kayıtları verilmiştir. Bu kaleye hizmet veren haymanlar önceki defterde 18 hane iken yeni tahrirle birlikte 62 hane ve 35 mücerred olarak kaydedilmişlerdir. Mezkûr kalenin sınırları Sultan Mehmed zamanında belirlenmiş ve bu sınırlar içerisinde olan vakıf yerler hariç, ekilen ve ziraat yapılan yerlerin öşrü kaydolunmamıştır. Sultan Mehmed, Sultan Bâyezid ve Sultan Selim tarafından avârız-ı divâniyeden ve tekâlif-i örfiyeden muâf tutulmuşlardır.⁴⁸

H. 59 Numaralı Deftere Göre Biga Sancağı Genelinde Cemaatler

Genellikle Anadolu’nun Kızılırmak deltasının batısından Marmara ve Ege denizlerine kadar uzanan bölge ile Rumeli’de yaşayan, yaylak-kışlak mahalleleri arasında devamlı hareket içinde olup, at, koyun, keçi, deve ve katırdan ibaret sürülere sahip bulunan Türkmen⁴⁹ aşiretlerine “Yörük” adı verilmektedir.⁵⁰ Bu aşiretler

⁴⁸ BOA. TT. 59, s. 249-251

⁴⁹ Türkmen adı X. yüzyılda Ordu şehrinde oturan küçük bir topluluğun adı iken, belki de Müslüman komsularının kendilerine verdiği tarihi rol ile XI. yüzyılda Karluk, Halaç ve Oğuzları da içine alan siyasi bir terim olmaya başlamıştır. Öte yandan Oğuzların, XIII. yüzyıla kadar kendilerini Türkmen diye isimlendirmeleri her halde konargöçer ile yerleşik farkından kaynaklanmaktaydı ve Türkmenler konar-göçer hayatı temsil ediyorlardı. Bkz. Serkan Sarı, **XV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe, Hamit ve Teke**

yaylakta hayvanlarını otlatmakta, kışlakta ise buldukları yerde küçük çaplı da olsa ziraat yapmaktaydılar. Göçebelik ile yerleşik hayat arasında bir yere sahip olmalarından dolayı “konar-göçer” olarak isimlendirilmektedir.⁵¹

Osmanlı Devletinde nüfusun önemli bir bölümünü teşkil eden ve hayvancılıkla geçimlerini temin eden konar-göçer Türkmenler, sürülerine otlak bulmak maksadıyla mevsimden mevsime yaylak ve kışlakları arasında daimî olarak hareket ettiklerinden zamanlarının önemli bir bölümünü değişik yerlerde geçirmek zorunda kalırlardı. Konar hale geçecekleri zaman çadırlarını köyler, harabeler veya eski iskân bölgeleri yakınına kurarlar, kışın ise kasabaların civarında bulunmayı tercih ederlerdi.⁵²

Konar-göçer aşiretleri belli bir vergi dairesine bağlayarak, merkeziyetçi idare tarzı ile daimî bir kontrol altında bulduran Osmanlı yönetimi, muhtelif zamanlarda bunlardan çeşitli yollarda faydalanmak yoluna da gitmiştir. Bilhassa bunların hayvancılıkla uğraşmaları ve geniş hayvan sürülerine sahip olmaları, imparatorluğun bu konuda duyulan ihtiyaçlarını gidermesine imkân sağladığı gibi, derbent ve geçitlerin muhafaza edilmesi, herhangi bir sefer esnasında devletin tespit ettiği kadar asker göndererek muharebelerde bulunmaları gibi hususlarda bunlardan muhtelif zamanlarda istifade edilmiştir.⁵³

İncelen defterde Biga şehri mahalleleri verildikten sonra büyük ihtimalle yerleşim yerlerine yakın yerlerde ikamet eden cemaatler kaydedilmiştir. Nitekim “Cemâat-ı yörükân hâssa-i mirlivâ kurb-u Egripınâr” kaydı bu görüşü doğrulamaktadır. Cemaatlerle ilgili kayıtlar deftere sadık kalınarak aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo X: Biga Şehir Merkezinde Cemaatler

	Hâne	Mücerred	İmam
Cemâat-ı yörükân hâssa-i mirlivâ kurb-u Egripınâr	9	-	-
Cemâat-ı diğer yaya çiftliğinde otururlar	25	2	-
Cemâat-ı karadiken oğulları	9	-	-
Cemâat-ı diğer koyun eri	9	1	1
Cemâat-ı karadikenliye tabidir	10	1	-
Cemâat-ı Kara Burçak	12	-	-
Cemâat-ı yörükân-ı Yusufklar nâmı diğer Yayabaşı yerinde otururlar	6	-	-
Cemâat-ı yörükân ki Balya kadılığında mütemekkindirler	10	4	1

Sancağı Yörükleri, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Isparta 2008, s. XXXVIII; Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, İstanbul 2007, s. 12

⁵⁰ Feridun Emecen, age., s. 127; Faruk Sümer, “XVI. asırda Anadolu, Suriye ve Irak'da Yaşayan Türk Aşiretlerine Umûmî Bir Bakış”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, XI/1-4, (İstanbul 1952), 511-522; M. Tayyip Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler Tatarlar ve Evlad-ı fâtiân*, İstanbul 1957, s. 1vd.

⁵¹ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul 1987, s. 112-120.

⁵² Cengiz Orhonlu, age., s. 12

⁵³ Enver Çakar, *17. Yüzyılda Halep Eyaleti ve Türkmenleri*, Elazığ 2006, s. 1-2

Cemâat-ı yörükân ki Saruca nam karye yerinde otururlar, müsellemler yeridir.	13	3	1
	103	11	3

Tabloda görüldüğü üzere Biga şehri merkezde bulunan cemaatler toplam 103 hane, 11 mücerred ve üç imam olarak kaydedilmişlerdir. Kayıtların sonunda verilen “bu zıkr olan Yörüklerin koyunlusundan resm-i ganem, koyunsuzundan onikişer akçe alınmak kânûn-ı kadim imiş, girû ol uslûb üzere kayd olındı” şeklindeki açıklamadan cemaatlerin hayvancılıkla uğraştıkları anlaşılmaktadır. Biga merkeze bağlı yerleşim yerlerinde bulunan cemaatler ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo XI: Biga Merkez Köylerinde Cemaatler

		Karye	Hâne	Mücerred	İmam
Cemaat-ı Müselmanan	Biga	Çınarlu	10	2	1
Cemaat-ı Elliciyan	Biga	Dimetoka	7	1	-
Cemaat-ı Gebran-ı elliciyan	Biga	Dimetoka	5	-	-
Cemaat-ı Yund Oğulları	Biga	Dimetoka	4	-	-
Cemaat-ı Azadegan	Biga	Dimetoka	6	-	-

Taloda görüldüğü üzere Cemaat-ı müselmanan, gayrimüslim yerleşim yeri olan ve derbent hizmeti veren Çınarlu köyünde 10 hane, iki mücerred ve bir imam olarak yazılmıştır. Adıgeçen köyde olan kervansaray hizmet ettikleri için ellerinde muaf-nameleri olduğu kayıtlıdır.⁵⁴ Diğer dört cemaat ise gayrimüslim topluluklar olup Dimetoka köyünde oturmaktadırlar. Bunlardan Cemaat-ı elliciyan,⁵⁵ yedi hane ve bir mücerred olup süvarisine iki kulluk⁵⁶ vermektedirler. Cemaat-ı gebrân-ı elliciyan beş hane olup süvarisine iki kulluk yerine altışar akçe verirler. Ayrıca kesimlerini Edirne'deki kâfirler Ağası almaktadır. Cemaat-ı Yund Oğulları dört hane olup süvarisine üç kulluk verirler. Bunların haracını Ezine'de kâfirler ağası almaktadır. Cemaat-ı Azadegan altı hanedir. Bunların çiftlisi dokuz ve çiftsizi altı

⁵⁴ BOA. TT. 59, s.33

⁵⁵ Bir kısım Anadolu eyâleti sancaklarında meselâ Biga, Karesi ve Hudâvendigâr livâlarında görülen ve zirâî fonksiyonlara sâhip, çoğu kul statüsünü hâiz ellicilerin temelleri Selçuklular ile Anadolu beylikleri dönemine uzanan bir askerî teşkilâtın vârisleridir. Şöyle ki, “her elli hâneye bir eşkinci” verdiği defterlerde kaydedilen bu ellici Yörükler, sefer zamanları azeb, yaya ve müsellemler gibi eşkinci çıkarmakta ve bunu da her 50 hânede bir eşkinci “eşdirmek” sûretiyle yapmaktaydılar. Böylece bu Yörükler, “ellici” sıfatını almışlardır; zamanla bu sıfat, onların askerî teşkilât içindeki yerlerini belirten ayrılmaz bir parçaları olmuştu. Fakat Osmanlı Devleti'nin gelişme devresinde kapıkulu ocaklarının gittikçe ehemmiyet kazanmasıyla, bunlar harbçi karakterlerini kaybetmişler, yaya-müsellemler gibi, kale, binâ, tersâne, güherçile, mâden v.s. gibi mûrî hizmetlerde istihdam edilmeye başlanmışlardı. Bkz. Feridun Emecen, a.g.e., s. 132

⁵⁶ Yörük veya dışarıdan gelenlerin, tuttıkları raiyyet yerleri için ödemekle yükümlü oldukları çift akçesine kulluk denilmektedir. Bkz. Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, AÜ. DTCE, V, Ankara 1947 s. 498

akçe vermektedirler. Bu cemaatler ettikleri tohumun yarısını Mihaliç eminine, öşürlerini sipahiye verirler. Bunun haricinde resm-i çift, bennâk vesair vergiden muaf tutulmuşlardır.⁵⁷

Balya nahiyesinde Mordan ve Berice Alan köylerinde kayıtlı olan Yörük cemaatleri bulunmaktadır. Mordan köyünde olan Yörük cemaati 39 hane ve beş mücerred olup, bunların koyunlusu resm-i ganem, koyunsuzu onikişer akçe, mücerredleri altışar akçe alay beyine vermektedirler. Mücerredler babalarının yanında oturuyorlar ise bulardan vergi alınmamaktadır.⁵⁸ Harap olan Berice Alan köyüne Saruhandan gelip yerleşen Yörük cemaati dört hane ve bir mücerred olarak kaydedilmiştir.⁵⁹

Avlonya nahiyesinde Ilica köyüne kayıtlı olan Paşa Yiğit Yörük cemaati Özbek ve Alakilisa köyleri yakınında oturmaktadırlar. Bunlar 32 hane olup, 156 akçe resm-i yörükân ve 2079 akçe rem-i ağnâm ödemektedirler.⁶⁰

Ezine-Bazar nahiyesinde tespit edilen cemaatler, cemaat adı, yerleşim yerleri, hane ve mücerred sayılarıyla birlikte aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo XII: Ezine-Bazar Nahiyesinde Cemaatler

	Karye	Hâne	Mücerred	İmam
Cemaat-ı Katrancıyan	Akköy-Balaban Köy	15	1	
Cemaat-ı Ziftçıyan	Akköy-Balaban Köy			
Cemaat-ı Yörükân-ı Kızık Ali	İskenderos	8	1	
Cemaat-ı Hacı Yahya ve Koca beg	İskenderos	10	1	
Cemaat-ı Ahmed Oğlanları	İskenderos	4		
Cemaat-ı Hacı Halil	İskenderos	10		1
Cemaat-ı Yörükân-çiftlikler	İskenderos	9	1	
Cemaat-ı Arab	Anduzlı			
Cemat-ı Yatak arabaları	Anduzlı	27 nefer		
Cemaat-ı Anduzlı Arabları	Anduzlı	15 nefer		
Cemaat-ı Katrancıyan	Balıklı	20	1	1

Ezine-Bazarı, Akköy ve Balaban köyde katrancıyan ve ziftçıyan cemaatleri kayıtlıdır. Cemaat-ı katrancıyan⁶¹ 15 hane, bir mücerred olup, ürettikleri katrandan Gelibolu Eminine iki hâneye bir kantar katran verip cem-i avârız-ı divâniyeden ve tekâlif-i örfiyyeden muâf tutulmuşlardır. Sancak beyine diğer reaya gibi vergilerini

⁵⁷ BOA. TT. 59, s.46-47

⁵⁸ BOA. TT. 59, s.53-54

⁵⁹ BOA. TT. 59, s. 70-71

⁶⁰ BOA. TT. 59, s. 105-106

⁶¹ Yeniçeri Ocağı cemaatlerinden 52. Orta hakkında kullanılan bir tabirdir. Ocağın eşya ve levazımını taşıyan arabalarla bunlar için lüzumlu olan katrana da baktıklarından dolayı bu adı almışlardır. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, İstanbul 1971, s. 214

vermektedirler.⁶² Aynı köyde oturan Cemâ'at-ı Ziftciyân, zift⁶³ işleyip kantarını beyliğe yirmişer akçeye satmaktadırlar. Ayrıca Biga Sancak beyine bin yüz akçe mukâtaa bedeli verip, süvarilerine altı kile çeltik ekmektedirler. Kaz dağında ve diğer dağlarda zift için kestikleri ağaçlardan dolayı tumar erlerine herhangi bir bedel ödemeyeceklerine dair ellerinde hükümleri bulunmaktadır. Bu bölgede işe yarar ağaçlar kalmamasından dolayı cemaat mensupları dağılarak Bey sancağında Tuzla kadılığına tâbi yerlerde yerleşmişlerdir.⁶⁴

İsra'iller köyünde 20 hane, bir mücerred olarak kaydedilen cemâat-ı kâtrancıyana aynı zamanda saraycık da denilmektedir. Zikrolân cemâat, yılda Gelibolu eminine hâssa develer ve gemiler için yirmi kantâr katrân verip, cem'-i avâırız-ı divâniyeden ve tekâlif-i örfiyyeden mu'âf tutuldukları hususunda Sultân Bâyezid Hân'dan ve padişah Sultan Selim'den hükümleri vardır. Ayrıca resm-i çift ve resm-i bennâk ve adet-i ağnâm ve resm-i kovân dâhi vermezler, sadece ettikleri yerde öşürlerin ve süvarilerine yılda bir yük çera ve bir gün hizmet ederler.⁶⁵

Ezine-Bazarı'nda "nahiye-i İskenderos, tabi'-i Ezine" başlığı altında cemaatler verilmiştir. Cemaat-ı yörükân-ı Kızık Ali veya Hacı Hızır oğlanları ve Dumanlı da denilen topluluk sekiz hane ve bir mücerred olarak kaydedilmişlerdir. Hacı Yahya ve Koca Bey cemaati 10 hane, bir mücerred, Ahmed Oğlanları veya Mamadlar da denilen cemaat dört hane, Hacı Halil cemaati 10 hane ve bir imam,⁶⁶ Yörükân-çiftlikler diye kayıtlı ama Kemikli veya Ali Bostanlar dahi denilen cemaat ise dokuz hane ve bir mücerred olarak yazılmıştır. Adı geçen bu cemaatler hayvancılıkla uğraşıp sadece resm-i yörükân ve resm-i ganem ile vergilendirilmişlerdir.

⁶² BOA. TT. 59, s. 139'da "bu on altı nefer kimesneler ki, katrancılarıdır, bir yılda Gelibolu Eminine iki hâneye bir kantar katran verürler. Cem-i avâırız-ı divâniyeden ve tekâlif-i örfiyyeden mu'âf ve müsellemlerdir. Sancakbegine öşürlerin ve resimlerin verürler ve kovan kakın ve koyun hakkın dahi verürler; Sâir re'âyâ gibidir. Kalan katrancılar cemâ'atleriyle bile arz olunub makbûl ve müsellemler dıtdular. Birlüceğin cemâ'at ile bile hizmet ederler" denilmektedir.

⁶³ Zift; karasakız, katrandan çıkarılan, kolay kırılan, az sıcakta eriyen, katı, siyah, parlak bir madde olup en çok gemi kalafatında kullanılır. Bkz. Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 1978, s. 1427

⁶⁴ BOA. TT. 59, s. 140'da "ki, bu köyde otururlar. Zift işleyüb kantarını beğliğe yirmişer akçeye verirler. Ve Biga Sancağıbegine bin yüz akçe mukâta'a verürler ve suvarlarına altı kile çeltük ekerler; bir erlik çeltük olur. Ve kaz dağında ve gayrı dağlarda zift için kesdikleri ağaçdan ötüri tumar erlerine nesne vermeyenler deyü ellerinde hükümleri vardır deyü Defter-i Atıkde kayd olunmuş. Şimdi ki hâlde amele yarar ağaçları olmaduğı sebebden perâkende olub Beğ sancağında Tuzla kadılığına tâbi yerlerde mütemekkinlerdir ve çeltük ekdükleri yerden hâliyâ bir mikdâr yeri zirâ'at olunmağın ber-vech-i maktû' beğine dörtyüz akçe hâsıl kayd olundu" şeklinde açıklama vardır.

⁶⁵ BOA. TT. 59, s. 187

⁶⁶ Ahmed Oğlanları ve Hacı Halil cemaatleri aile reisleri yazılmış fakat hane ve mücerred toplamları kaydedilmemiştir. Bkz. BOA. TT. 59, s. 144-145

Danışmendlü köyü, elliciler olup bir imam, 27 hane, iki mücerreden ibarettir. Fakat Bu toplam hanenin altısı “cemaat-ı reaya ki karye-i mezbûrede mütemekkinlerdir” şeklinde gösterilmiştir. Danışmendlüde sakin elliciler ellerindeki ahkâmlarına göre tam çiftlüsünden altı ve nîm çiftlüsünden üç akçe olmak üzere Bedel-i kulluk ve öşürlerin verdikten sonra ulakdan, suhreden, cerehordan, salgundan, hisâr yapımından, azebden, yaya yazılmaktan, cümle avâız-ı divânîyeden ve tekâlîf-i örfiyyeden muâf tutulmuşlardır. Ödedikleri 1505 akçe elliciyan vergisi padişah hassına tahsis edimiştir.⁶⁷

Anduzlu köyünde kayıtlı Azebân cemaatı, Behrâm Tuzlasında çıkarılan tuzu padişah emri ile bildirilen yerlere taşımakla görevlendirilmişlerdir. Hane sayısı verilmeyen cemaat mensupları bu hizmetlerinin karşılığında cümle avâız-ı divânîyeden ve tekâlîf-i örfiyyeden muâf tutulmuşlardır.⁶⁸ Aynı köyde, Yatak Arabları cemaati 27 nefer, Anduzlu Arabları ise 15 nefer olarak yazılmışlardır.

Çamluca köyü 45 hane ve beş mücerred olup katrancılardır. Develer ve gemiler için Gelibolu eminine yılda adam başına birer kantar katran verirler ve fazlasını ihtiyaç oldukça kantarını yirmişer akçeye satarlardı. Resm-i çift, resm-i bennâk, adet-i ağnâm ve öşr-i kovân vermeyip, sadece ettikleri yerlerin öşrünü öderlerdi. Süvarilerine bir yük çera ile bir gün hizmet ederler ve cümle avâız-ı divânîyeden, Azebân, cerehordan, salgundan ve yaya yazılmaktan muaflardır.⁶⁹ Göbekler köyü 51 hane ve 16 mücerred olup, Çamluca köyü gibi aynı şartlarla katran üretmektedirler.⁷⁰

I. Biga Sancağının Tahmini Nüfusu

Yukarıda Biga merkez ve nahiyelerdeki yerleşimi ortaya koyarken kullandığımız mufassal tablolardan hareketle hazırlanan ve toplam rakamları ihtiva eden icmal tablo aşağıda verilmiştir. Bu tabloda nahiyelere ait toplam hane miktarları vergi hanelerini yansıtmamaktadır. Çünkü vergiye tabi olmayan (derbent bekleyenler, hassa Yörükleri vs.) unsurlar dâhil olduğu gibi vakıf reayası da bu rakamların dışında tutulmuştur. Dolayısıyla bu tablodaki verilerden hareketle nüfus

⁶⁷ Bkz. BOA. TT. 59, s. 149-150

⁶⁸ BOA. TT. 59, s. 159'da “cemâ'at-ı azebân ki develer ile padişâh emri ile Behrâm tuzlasının tuzun emr olduğu yerlere ile deler deyu selâtin-i mâziyeden mu'âf nameleleri vardır ki cem'-i avâız-ı divaneye ve tekâlîf-i örfiyyeden muaf ve müsellemler tuz çeke geldiği yerlere çekeler deyu emir olmuş, ziyâde tekâlîf yokdur hükm-ü sultâni bunun üzeredir. Padişahımız Sultan Selim Han'dan dahi mukarrernâmeleri vardır” denilmektedir.

⁶⁹ Düşülen notta “Karye-i Çamluca, katrancılardır, katran virürler, develer için ve gemiler için, Gelibolu eminine yılda adam başına birer kantar katran virürler ve bundan gayri hacet oldukça kantarın yigirmişer akçeye virürler. Resm-i çift ve resm-i bennâk, adet-i ağnâm ve öşr-i kovân virmezler. Ekdikleri yerlerde öşrünü virürler. Suvarlarına bir yük çera ile bir gün hizmet ederler. Cem'-i avâız-ı divânîyeden muaflardır. Azebân ve cerehordan ve salgundan ve yaya yazılmasından ellerinde Sultan Bâyezid Han'dan ve Padişahımız Sultan Selim Han'dan mukarrernâmeleri vardır. Hidmet bedeli hane başına altışar akçe suvarlarına virmek kânun-ı kadimleri imiş, giru ol uslub üzere kayd olundu” denilmektedir. Bkz. BOA. TT. 59, s. 176

⁷⁰ BOA. TT. 59, s. 177

belirleme gibi bir girişimde bulunmak yanlış sonuçların ortaya çıkmasına sebebiyet verecektir.

Tablo XIII: Vakıf Reayası Hariç Hanelerin Nahiyelere Dağılımı

Nahiyeler	Hâne	Mücerred	Pir-i fani	Sipahizâde	Köprücü	Sahib-i berât	Doğancı	kethuda	imam	Ma'zul-sipahi	Muaf	Korucu
Biga	900	20	1	1	4	7	10	4	29	2	2	4
Balya	935	138	2	16	-	5	-	5	32	11	-	-
Avlonya	228	23	-	10	-	8	-	-	12	-	-	-
Çan	437	78	1	2	3	10	19	1	20	4	7	-
Ezine Pazarı	1084	198	1	2	-	14	1	9	47	1	1	-
Lâpseki	239	137	-	10	-	10	3	-	6	1	-	-
Çatal-Bergos	729	401	6	15	-	10	1	-	22	43	1	-
Toplam	4552	995	11	56	7	64	34	19	168	62	11	4

Defterin tanıtımı bahsinde de açıklandığı üzere, “imâmlardan ve mücerredlerden ve ra’iyyetden mu’âf olanlardan ve ellicilerden ve Kal’a-i Sultâniye’ye hizmet eden haymânelerden ve derbend bekleyenlerden ve vakıf köprüye hizmet edenlerden ve kadîm doğancılardan ve hâssa yörükânından gayri hâne-i avâriz bunlardır ki zikrolunur” başlığı altında Biga, Balya ve Avlonya, Çan, Ezine-Bazarı, Lâpseki ile Çatal-Bergos kazalarındaki “Hâne-i Avâriz”, “Hâne-i vakf-ı selâtin”, “Hâne-i Vakf-ı Sultan Murad”, ve “Hâne-i vakf-ı ümerâ” toplamları verilmiştir. Hemen altında ise Biga Sancağı genelindeki sipâhizâde, ma’zül sipâhi, kadimden berât sahibi olanlar, yörükler, katrâncılar, raiyyet olmuş doğancılar ile berât sahibi olanların toplamı kaydedilmiştir. Defterdeki bu verilerden hareketle hazırlanan ve nüfus hesaplamasına temel teşkil edecek veriler aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Burada dikkati çeken en önemli husus, defterdeki verildiği şekli ile hazırlanan yukarıdaki tabloda “hane”, defterin başındaki icmal kayıtlara dayanılarak hazırlanan aşağıdaki tablolarda “avâriz-hâne” deyimlerinin kullanılmasıdır. Bilindiği gibi XVII. yüzyıl başlarından itibaren, avâriza esas olarak kabul edilen gerçek hânenin, birden fazla gerçek hânenin oluşturduğu “avâriz-hâne” ünitesine geçilmiştir. Bundan sonra Devlet, avâriz vergisini, değişen şartlara göre büyüklüklerini zaman zaman yeniden tespit etmek imkânına sahip olduğu avâriz-hâne üzerinden tahsil etmek yoluna

gitmiştir.⁷¹ Buradan hareketle XV. ve XVI. yüzyıllarda bir avâriz-hânesinin bir gerçek gerçek haneye tekabül ettiği anlaşılmakta⁷² ve incelenen defter verileri de bu gerçeği doğrulamaktadır.

“Hane” deyimi, Osmanlı Devleti'nin nüfus meseleleri veya tapu tahrir defterleri üzerinde çalışanlar için mahiyeti tam olarak açıklanmamış ve kaç nüfusluk bir topluluğu ifade ettiği halen tartışılmaktadır. Bu alanda çalışan herkesin bildiği gibi tahrir, nüfus sayımı değildir ve çeşitli sebeplerden nüfusun büyük bir bölümü (kadınlar, çocuklar, askeriler) kayıt dışı tutulmuştur. Bu bakımdan tahrir defterlerine dayanarak genel nüfus tahmini yapmak için çeşitli teklifler geliştirilmişse de zamanında Barkan'ın önerdiği formül (hane x 5 + yazılmayan askeriler için % 10) dışında hiçbirisi yaygınlık kazanmamıştır.⁷³

Tablo XIV: Biga Sancağı'nda Avarız ve Vakıf Hâneleri

	Biga	Bâlya ve Avlonya	Çân	Ezine-Bazarı	Lâpseki ve Çatal Bergos	Toplam
Hâne-i avâriz	793	1152	432	831	976	4184
Hâne-i vakf-ı selâtin	112	-	-	109	124	345
Hâne-i vakf-ı sultan Murad Han	156	-	-	-	-	156
Hâne-i vakf-ı ümera	16	16	-	117	151	300
Toplam	1077	1168	432	1057	1251	4985

Tabloda görüldüğü üzere Biga Livasında, Biga merkez 1077 hane, Bâlya ve Avlonya 1168 hane, Çân 432 hane, Ezine-Bazarı 1057 hane, Lâpseki ve Çatal Bergos 1251 hane olmak üzere muafların haricinde Toplam 4985 hane kayıtlıdır. Bu hanelerin kazalara göre dağılımı ve tahmini nüfus hesaplaması aşağıdaki tabloda verilmiştir.

⁷¹ Turan Gökçe, “Osmanlı Nüfus ve İskân Tarihi Kaynaklarından “Mufassal-İcmâl” Avâriz Defterleri ve Gümilcine Kazâsı Örnekleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XX/1, (Temmuz 2005), s. 71-134; Oktay Özel, “Avarız ve Cizye Defterleri”, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2001, s. 35-50

⁷² Enver Çakar, “17.Yüzyılın İkinci Yarısında Antakya Kazasında İskân ve Nüfus (1678/1089 Tarihli Avarız-Hane Defterine Göre)”, *Belleten*, C. LXVIII, S. 252, Ankara 2004, ss.1-27; Rifat Özdemir, “Avarız ve Gerçek Hane Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler”, *X. Türk Tarih Kongresi*, C.4, Ankara 1993, ss.1-33

⁷³ Mehmet Öz, agm., Ayrıca bkz. Ö. L. Barkan “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, *T.M. X*, (1951), s.12; Nejat Göyünç, “Hâne Deyimi Hakkında”, *İÜFTD*, S. 32, s. 331-348; aynı müellif, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul 1969, s.86; Kemal Çiçek, “Osmanlı Tahrir Defterlerinin Kullanımında Görülen Bazı Problemler ve Metod Arayışları”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 97, (Ağustos 1995), s. 93-112; Suraiya Faroqhi, “Tavation and Urban Activities İn Sixteenth Century Anatolia”, *International Journal of Turkish Studies I*, (1979-1980), s. 19-53

Tablo XV: Biga Sancağı Kazalarının Tahmini Nüfusu

	Hane	Tahmini nüfus	%
Biga	1077	5385	21.604
Bâlya ve Avlonya	1168	5840	23.430
Çân	432	2160	8.665
Ezine-Bazarı	1057	5285	21.203
Lâpseki ve Çatal Bergos	1251	6255	25.095
	4985	24925	

Tabloda görüldüğü üzere sancak genelindeki muaflar hariç Biga 5385 (% 21.604), Balya ve Avlonya 5840 (% 23.430), Çân 2160 (% 8.665), Ezine-Bazarı 5285 (% 21.203), Lâpseki ve Çatal Bergos 6255 (% 25.095) kişi olmak üzere Biga livasının tahmini toplam nüfusu 24925 kişidir. Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere sancak genelindeki muaflar 534 hane olup, tahmini nüfus hesaplamasıyla toplam 2670 kişidir. Dolayısıyla Biga livasının Tahmini nüfusu 27595 kişidir.

Tablo XV: Biga Sancağı Genelindeki Muaflar ve Tahmini Nüfusu

	Hane	Tahmini Nüfus
Hâne-i sipâhizâde ma' sipâhi-ima'zul	77	385
Hâne-i sâhib-i berât-ı kadim	56	280
Hâne-i Yörükân-ı mirlivâ	145	725
Hâne-i katrâncıyân ki muafdırlar	207	1035
Hâne-i toğâncıyân ki raiyyetden olmuşdır	10	50
Hâne-i sâhib-i berât ki raiyyetden sâhib-i berât olmuşlardır	39	195
	534	2670

Sonuç

Sınırları Marmara denizine, Çanakkale Boğazı'nın Anadolu kesimine ve Ege denizine kadar uzanan bölgede oluşturulan Biga sancağı, ilk dönemlerde Anadolu Eyaletine bağlı olup, bulunduğu coğrafi konum ve stratejik mevki sebebiyle Rumeli'ye ve Batı Anadolu'ya hareket eden Osmanlı kuvvetlerinin toplanma ve geçiş yeri olmuştur.

5 Şubat 1516 tarihli Mufassal Tahrir Defteri, Biga Sancağı'nda yerleşim ve nüfus açısından incelenmiştir. Adıgeçen deftere göre Biga Sancağı, merkez Biga, Balya ve Avlonya, Çân, Ezine-Bazarı, Lâpseki ve Çatal-Bergos kazalarından oluşmuştur. Sancak genelinde 372 köy ve 100 mezra olup köylerden 44'ü boş, 15'i de harap durumdadır. Bu tahrirle birlikte, Çân nahiyesinde Kalafat ve Karakoca isimli iki yeni köy yerleşime açılmıştır. Ayrıca Biga'da Birmamadlu ve Beg Obası köyleri dağ eşmek hizmeti karşılığında yurt olarak kaydedilmiştir. Sancak genelinde 5519 hane olup tahmini olarak 27595 kişilik nüfus yaşamaktadır.

İncelenen deftere göre Biga sancağı ve nahiye merkezlerinde gayrimüslim mahalleleri yoktur. Sadece Sultan Bâyezid'in kızı Ayşe Sultan'ın mülkü olarak kaydedilmiş olan Biga merkez köylerinden Bekirli (Kömürköy)'de kayıtlı 26 haneli mahalle-i Gebran vardır.⁷⁴ Lâpseki şehir merkezi, Câmî mahallesinde bir ve Canlı Hevâce mahallesinde iki aile reisi "kâfir" notu düşülerek kaydedilmişlerdir. Kırsal kesimde ise metinde açıklandığı üzere değişik işlerle uğraşan gayrimüslim yerleşim yerleri ve cemaatler vardır. Biga merkez köyler içerisinde Derbent olan Çınarlı köyü gayrimüslim yerleşim yeri olup, kervansarayda hizmet eden 45 hane ve 11 mücerred kayıtlıdır. Ayrıca Cemaat-ı elliciyan (yedi hane), Cemaat-ı gebrân-ı elliciyan (beş hane), Cemaat-ı Yund Oğulları (dört hane), Cemaat-ı Azadegan (altı hane) gayrimüslim topluluklar olup Dimetoka köyünde oturmaktadırlar. Sancak genelinde yaşayan gayrimüslimlerin genel sancak nüfusuna oranları % 1.5-2 civarındadır.

Genellikle şehir merkezi veya kırsal kesimde yerleşim yerlerinin yakınlarına yerleşmiş, ziftçi, katrancı, ellici, hayvancılık ve sınırlı da olsa ziraatla uğraşan Yörük cemaatleri tespit edilmiştir. Bu cemaatler vakıf kayıtları hariç, Biga merkezde 103 hane, Biga kırsalında 32 hane, Balya'da 39 hane, Avlonya'da 32 hane, Ezine-Bazarı'nda 76 hane, 42 nefer olarak kaydedilmişlerdir.

Netice olarak TT. 59 nolu Mufassal Tahrir Defteri Biga Sancağı genelinde yerleşim ve nüfusun belirlenmesi açısından önemli bir kaynaktır. Bölge ile ilgili diğer defterlerin ve belgelerin incelenmesi neticesinde, bugün ayrı ayrı yerleşim yeri olan il ve ilçelerin Osmanlı dönemindeki Sosyo-ekonomik durumları ortaya çıkarılacaktır.

KAYNAKÇA

166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri, (937/1530), Hudâvendigâr, Biga, Karesi, Saruhân, Aydın, Menteşe, Teke ve Alâiye Livâları, (nşr. B.D.A.G.M.), Ankara 1995

AKGÜNDÜZ, Ahmet, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri II**, İstanbul 1990

AKGÜNDÜZ, Ahmet, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri III**, İstanbul 1991

AKGÜNDÜZ, Ahmet, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri IV/1**, İstanbul 1992

BARKAN, Ö. Lütfi, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", **T.M. X**, (1951), s.1-26

BARKAN, Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri", **Türkler**, 9, Ankara 2002, s. 133-153

⁷⁴ BOA. TT. 59, s. 276

- BELDICEANU-STEINHERR, İrene, "Atçeken", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, 4, İstanbul 1991, s. 48-49
- ÇAĞATAY, Neşet, "Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", **AÜ. DTCF**, V, Ankara 1947 s. 483-511
- ÇAKAR, Enver, "17.Yüzyılın İkinci Yarısında Antakya Kazasında İskân ve Nüfus (1678/1089 Tarihli Avarız-Hane Defterine Göre)", **Belleten**, C. LXVIII, S. 252, Ankara 2004, s.1-27
- ÇAKAR, Enver, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-nâmesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimatı" **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 12/1, Elazığ 2002, s.261-282
- ÇAKAR, Enver, **17. Yüzyılda Haleb Eyaleti ve Türkmenleri**, Elazığ 2006
- ÇİÇEK, Kemal, "Osmanlı Tahrir Defterlerinin Kullanımında Görülen Bazı Problemler ve Metod Arayışları", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 97, (Ağustos 1995), s. 93-112
- DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara 1978
- EMECEN, Feridun, "Biga", **TDVİA**, C. 6, İstanbul 1992, s. 136-137
- EMECEN, Feridun, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, Ankara 1989
- ERGENÇ, Özer, "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bâzi Düşünceler", **VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 11-15 Ekim 1976) Kongreye sunulan bilgiler**, II, Ankara 1981, s. 1265-1274
- ERGENÇ, Özer, "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizikî Yapıya Etkileri", **Türkiyenin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)**, s. 103-109
- ERGİN, Osman, **Türkiyede Şehirciliğin Tarihi İnkişafı**, İstanbul 1936
- FAROQHİ, Suraiya, "Tavation and Urban Activities İn Sixteenth Century Anatolia", **International Journal of Turkish Studies I, (1979-1980)**, s. 19-53
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, "XVI. YY. Başlarında Trabzon Livâsı ve Doğu Karadeniz Bölgesi", **Belleten**, XXVI/102, (Ankara 1962), s. 293-337
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, **Rumeli'de Yörükler Tatarlar ve Evlad-ı fâtiyhân**, İstanbul 1957
- GÖKÇE, Turan, "Osmanlı Nüfus ve İskân Tarihi Kaynaklarından "Mufassal-İcmâl" Avâriz Defterleri ve Gümilcine Kazâsı Örnekleri", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XX/1, (Temmuz 2005), s. 71-134
- GÖYÜNÇ, Nejat, "Hâne Deyimi Hakkında", **İÜEFTD**, S. 32, s. 331-348

- GÖYÜNÇ, Nejat, "Yurtluk-Ocaklık Deyimleri Hakkında", **Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, İstanbul, 1991, s. 267-277
- GÖYÜNÇ, Nejat, **XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı**, İstanbul 1969
- GÜNDÜZ, Tufan, **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri**, İstanbul 2007
- HALAÇOĞLU, Yusuf, "Klâsik Dönemde Osmanlı Devlet Teşkilatı", **Türkler**, 9, Ankara 2002, s.795-838
- İNALCIK, Halil, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", **Türkler**, 9, Ankara 2002, s. 66-88
- KARADENİZ, Hasan Basri, "Atçekenlik ve Atçeken Yörükleri", **Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri**, Tarsus 2000, s.183-193
- KARADENİZ, Hasan Basri, **Atçekenlik ve Atçeken Oymakları**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kayseri 1995
- KILIÇ, Orhan, "Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancaklar Üzerine Bazı Tespitler", **OTAM**, Sayı 10, Ankara 1999, s.119-137.
- KUBAN, Doğan, "Anadolu Türk Şehri, Tarihî Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", **Vakıflar Dergisi**, VII, (Ankara 1968), s. 53-73
- ORHONLU, Cengiz, **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı**, İstanbul 1987
- ÖDEN, Zerrin Günel, "Karesioğulları", **TDVİA**, C. 24, İstanbul 2001, s. 488-489
- ÖZ, Mehmet, "Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler", **Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik**, (Derleyenler: Halil İncalık, Şevket Pamuk), T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2000, s. 16-27
- ÖZDEMİR, Rıfat, "Avarız ve Gerçek Hane Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler", **X. Türk Tarih Kongresi**, C.4, Ankara 1993, s.1-33
- ÖZEL, Oktay, "Avarız ve Cizye Defterleri", **Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik**, Ankara 2001, s. 35-50
- PAKALIN, Mehmet Zeki, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, II, İstanbul 1971
- PAKALIN, Mehmet Zeki, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, III, İstanbul 1971
- SARI, Serkan, **XV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe, Hamit ve Teke Sancağı Yörükleri**, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Isparta 2008
- SHAW, Stanford J., **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye I**, İstanbul 1982
- SÜMER, Faruk, "XVI. asırda Anadolu, Suriye ve Irak'da Yaşayan Türk Aşiretlerine Umûmî Bir Bakış", **İktisat Fakültesi Mecmuası**, XI/1-4, (İstanbul 1952), s. 511-522

ŞAKİROĞLU, Mahmut H., "Cezâyir-i Bahr-i Sefid", **TDVİA, C. 7**, İstanbul 1993, s. 500-501

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara 1988

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi, I**, Ankara 1988

VARLIK, M. Çetin, "Anadolu Eyaleti", **TDVİA, C. 3**, İstanbul 1991, s. 143-144

YEL, Ali Murat, KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, "Mahalle", **TDVİA, C. 27**, Ankara 2003, s. 323-326